

Lauris Gundars

LATVIEŠU LAIKS

Rītausma divos cēlienos

© 2009

DARBOJAS

Cēsu reālskolas skolnieki:

Voldemārs Lauciņš, saukts *Pižons* (19)

Edgars Zirnis, saukts *Lāčuplēsis* (18)

Roberts Šics, saukts *Bemols* (16)

Hermanis Virtenbergs, saukts *Gaga* (17)

Valmieras reālskolas skolnieki:

Alfrēds Sulainis, saukts *Sulainis* (17)

Jānuss Sārs, saukts *Pumpa* (18)

Cēsu meiteņu ģimnāzijas audzēknes:

Marija Jansone, saukta *Afrodīte* (19)

Elvīra Priedīte, saukta *Aspazija* (16)

Juhans Sārs (46) – *Jānusa tēvs*

Maksimiliāns Heinrihs brīvkungs fon Meijerfelds (24) – *landesvēra virsnieks*

Jānis Prīmanis (50) – *ugunsdzēsējs*

I cēliens

1919. gada 5. jūnijs, vakars.

Cēsu pilsdrupu iekšējais pagalms. Tam visapkārt slejas augstas un pamaīgas akmens sienas, kādēļ bruģētais taisnstūris šķiet šaurāks nekā patiesībā ir.

Rūkdams deg uguns divās metāla mucās, nervozas liesmu ēnas dara vakaru noslēpumainu, pat nedaudz baisu.

Acīmredzami gluži citādi jūtas divi jaunekļi – Voldemārs un Hermanis. Tēlodami zirgus, viņi velk pagalmā koka ratus, uz kuriem sakrautas dažnedažādas mantas: kastes, spaiņi, trauki, kādas lupatas. Puiši acīmredzami ir kāda notikuma gaidās.

Voldemārs mirklī metas pie mucām, Hermanis cīkstas ap lielāko no kastēm.

HERMANIS. Es nevarēšu viens izcelt!...

VOLDEMĀRS. Nav vēl viss izdedzis, paspējām!

HERMANIS. Palīdzi!!!...

VOLDEMĀRS. Nekāp spainī!

Voldemārs iet palīgā izcelt no ratiem kasti.

HERMANIS. Baigi labais gaiss, jūti? Vienkārši ideāli!

VOLDEMĀRS. Dieviņš tevi mīl!

HERMANIS. Nu, beidz!

VOLDEMĀRS. Domā, viņš nemaz nav? Tāds ar baltu bārdiņu!...

HERMANIS. Tu solīji – beidz!

VOLDEMĀRS. (*par kasti*) Oi, a kāpēc izņēmām? Iesim prom, būs atkal jāceļ atpakaļ.

HERMANIS. Beidz, liec zemē! Nav laika!!!...

Voldemārs smejas, ceļ no ratiem laukā divus spaiņus, bļodas, apses vicu saišķi.

Tad viņš izklāj uz ratu malas raibu deķi, atrota baltā krekla piedurknes un ķeras pie darba – dur uz iesmiem pasesnas desas: acīmredzami cepšanai. Hermanis ņemas knibināties pa savas kastes iekšpusi.

HERMANIS. Bet ja nu viņas vispār neatnāk... Vecie pamanīs...

VOLDEMĀRS. Bet te taču viņas gaidi tu: kādi tur vecie?

HERMANIS. Baigi smieklīgi!

VOLDEMĀRS. Tikai neraudi, mazulīt!...

HERMANIS. (*pēkšņi*) Pasaki vēlreiz! Nu, pasaki!!!...

VOLDEMĀRS. (*smejasi*) Joks!... Labi, es atvainojos, atvainojos!...

HERMANIS. Vēl viena reize!... Tu solīji vairs nekad!

VOLDEMĀRS. Viņas jau vēl nav te...

HERMANIS. *Nekad* ir vispār nekad: uz visiem laikiem! Bet labi, nevajag, protams!

Palīdzi iecelt atpakaļ! Nu?!

VOLDEMĀRS. Beidz, es jau atvainojos!

HERMANIS. Tu solīji!

VOLDEMĀRS. Es solu: vispār nekad, nekad vairs nesaukt tevi ne par *mazulīti*, ne par *sīko*, ne par...

HERMANIS. Paldies!!! Palīdzi iecelt!!!,,,

Voldemārs skauj Hermani, kurš gan vēl labu brīdi vairās.

VOLDEMĀRS. Viņa ir tikai meitene, normāla meitene, smuka meitene. Un tu esi foršs čoms. Nu, beidz, piedod! Domā, man pašam nav dzelonis pakaļā?

HERMANIS. Tev?! Kā tad!

VOLDEMĀRS. Zini, man šķiet, ka... ka katra reize vienmēr ir pirmā reize. Nopietni.

HERMANIS. Kā tad tas ir?

VOLDEMĀRS. Nu, ka vienmēr ir pirmais randiņš. Man tā ar Mariju ir, goda vārds.

Es raustos kā tāds pirmklasnieks, goda vārds...

HERMANIS. Tu!... Beidz!...

VOLDEMĀRS. (*par kasti*) Saregulēji?

HERMANIS. Tu muldi par to tirgu? Tur taču sen vairs desu nav.

VOLDEMĀRS. Es jau domāju – vai tad nemaz nebrīnīsies!

HERMANIS. Zodz?

VOLDEMĀRS. Ir viena tante Raunā.

HERMANIS. Bet skanošais!

VOLDEMĀRS. Valkā avīze sakarīgi maksā.

HERMANIS. Avīze? Par ko?

VOLDEMĀRS. Par to, ka es tur aizbraucu. Nu, ne tikai. Es izstāstu, kā te Cēsīs iet, kas te vazājas pa krūmiem, kur igauņi, kur friči, kur sarkanie. Par jūsu karaspēku. Cik jūs tur esat pierakstījušies - 30?

HERMANIS. 37... Tāpēc nebiji uz ķīmijas pārbaudes darbu?

VOLDEMĀRS. Sarunāju ar Bērziņu: rīt uzrakstīšu.

HERMANIS. Par tādu izstāstīšanu tev samaksāja?

VOLDEMĀRS. Korespondentiem maksā, es teicu. Atvedu šurp arī simts avīzes – izķēra trijās minūtes, pērk kā mīkstu maizi.

HERMANIS. (*par savu kasti*) Ja viņiem būtu šitais, avīzes nemaz nevajadzētu!

VOLDEMĀRS. Tad tu tagad desas arī neēstu. Neviens cits nebija izdomājis aizmīties līdz Valkai.

HERMANIS. Un viņi to drukās? Ka mums te ir mūsu rota? Varbūt tas ir kara noslēpums.

VOLDEMĀRS. Valmieras čomi iesoļoja pa galvenās ielas vidu – baigais noslēpums!

HERMANIS. Mēs ar viņiem kopā tagad esam pāri simtam jau – skolā vietas knapi pietiek. Igauniem tajā skolnieku rotā bijuši tikai 97 čomi, man teica.

VOLDEMĀRS. Kuš, kara noslēpums! (*smejas*)

HERMANIS. Mēs iešot kopā ar īsto armiju, nu, viņu sastāvā, ar večiem kopā. Tikai nezinu, kad.

VOLDEMĀRS. Rīt pēc brokastīm. Karogs jau ir?

HERMANIS. Tu nenāksi, nepierakstīsies?

VOLDEMĀRS. Paspēs vēl...

HERMANIS. Domā nemaz nekarosim? Šautenes rīt būšot. Netici?

VOLDEMĀRS. Ticu, ticu... Nāc palīgā, netarkšķi! Nav laika.

Abi ver uz vicām desas.

HERMANIS. Klausies, es pārrēķināju to ričuku vācu markās – iznāk 120. Vācu markas tagad var labāk dabūt.

VOLDEMĀRS. Kur tu fričus te redzi? Labi var dabūt, kad nav kur likt.

HERMANIS. Bet tirgū vēl ņem! Ostrubļus arī – tikai 1:1. Tāpēc es varu pielikt klāt vēl 15! Cara rubļos iznāks 75, bet sīmanīšos sanāktu 90...

VOLDEMĀRS. Sarkanie ir prom, un atpakaļ nebūs – aizmirsti sīmanīšus!

HERMANIS. Un estu vabarikos? Igauni šonedēļ varbūt pievienošot mūs sev – visus Ziemeļus līdz Cēsīm. Pēcis teica. Ja pārrēķina – iznāk 180 vabariki. Es tikai nezinu, vai tik daudz kaut kur var dabūt, bet Latvijas rubļi baigi dārgie. Varbūt kerenkās? Vai uz parāda... Mums taču arī iedošot muižas gabalu – es vienu zemes strīpu nogriezīšu un atdošu visu...

VOLDEMĀRS. Ja neiedos?

HERMANIS. Jau dalot!

VOLDEMĀRS. Vēl tikai likums ir, bet tos tagad izdod visi, kam nav slinkums.

HERMANIS. Tikko visa putra beigsies, zeme būs mūsu! Uzprasi jebkuram!

VOLDEMĀRS. Ja uzvarēsīm.

HERMANIS. Es atdošu naudu, goda vārds! Tādā naudā, kāda būs tad, kad... nu, viss beigsies...

VOLDEMĀRS. Labi, dabū domes aizņēmuma kuponus – 40. Tos pagājušā gada.

HERMANIS. Tos kāds vēl ņem? Dome jau nav.

VOLDEMĀRS. Es ņemu. Tavai tantei vēl ir, ne?

HERMANIS. Un ričuku rīt jau?

VOLDEMĀRS. Ņem šodien! Tikai sadabū tos kuponus līdz pusdienai. Pēc tam tos pat atejai nevajadzēs.

HERMANIS. Kā tu zini?!

VOLDEMĀRS. Es nezinu, es jūtu!

HERMANIS. Rīt man būs ritenis, es jūtu!!!...

VOLDEMĀRS. Pa Rīgas ielu braukāsi?

HERMANIS. Sarkanie aizvakar esot aizlaidušies no mūsu gala, Pēcis teica. Tikai četri nošauti – baigi viegli. Visi no Saviešiem, mums tikai šķūnis nodedzināts, normāli.

Tagad nevar saprast: vai tur jau mūsējie, vai nav neviena.

VOLDEMĀRS. (*par Hermaņa kasti*) Tava burvju lādīte nevar pastāstīt?

HERMANIS. Es tev saku: mūsējie sitās bez raidītāja – fričiem tikai ir!

VOLDEMĀRS. Pārdod. Mūsējiem.

HERMANIS. Pat zābaku visiem nepietiek. Bet būšot. Un šautenes jau rīt.

VOLDEMĀRS. Tad uzdāvini – būsi varonis un pats galvenais uztvērējs.

HERMANIS. Tas ir arī raidītājs – tu nesaproti principu! Es varu dzirdēt, un pats arī kaut ko pateikt, ja vajag, saproti?

VOLDEMĀRS. Lai ģenerālis nozīmē četrus nesējus, kamēr tu pats – (*vāciski*)

Uzmanību, uzmanību, visi paiet malā, latvieši nāk! Visi baidās! (*krieviski*) uzmanību, uzmanību, latvieši nāk...

HERMANIS. Baigi smieklīgi. Es dabūšu citu strāvas bateriju, tu redzēsi. Manējais ir mazāks nekā fričiem, ja gribi zināt!

VOLDEMĀRS. Cik tā baterija maksā? Valkā nevar dabūt?

HERMANIS. Elvīra ir mazāka par mani? Nu, īsāka? Neesmu nekad blakus stāvējis...

VOLDEMĀRS. Es arī ne īpaši.

HERMANIS. Bet par Mariju viņa ir īsāka, garāka? Marija tev ir līdz plecam, ausij?...

VOLDEMĀRS. Nomierinies!

HERMANIS. Kāds tas tavs Alfrēds ir?

VOLDEMĀRS. Viņa tavu Elvīru nevajag!

HERMANIS. Nē, nu es domāju, varbūt ballīte varētu būt visai mūsu rotai par godu, ne tikai Alfrēdam vienam...

VOLDEMĀRS. Kad mēs sarunājām te nākt? Pirms nedēļas Alfrēds vēl Valmierā mājā saldi gulēja. Šie ir vendu svētki – šodien un katru gadu turpmāk mūžu mūžos piektajā jūnijā.

HERMANIS. Bet tagad ir rota, un varbūt pēc kādas nedēļas mēs visi iesim kādā kaujā...

VOLDEMĀRS. Elvīra ir īsāka par tevi, noteikti.

HERMANIS. Tu neaizmirsīsi? Par raidītāju.

VOLDEMĀRS. Es apsolīju!

HERMANIS. Tas ir vienīgais visos Ziemeļos, neaizmirsti!

VOLDEMĀRS. Cik viņi ilgi tur var čurāt?!... Ņem iesmus!

Abi liek desas cepties uz mucām.

Pa vārtiem ieskrien Roberts. Neko neteicis, viņš izrok no ratu saimniecības nobružātu futlāri, ņem no tā laukā bajānu.

VOLDEMĀRS. Noķēri čuras melodiju, to īpašo skaņu, to dziesmu? (*Hermanim*)
Tikai neiztraucē!

Abi ar Hermani smejas, bet Roberts patiešām mirklī sāk uz bajāna taustiņiem meklēt kādu tikai viņam pašam zināmu skaņu virknējumu – melodiju tajā nojaust nevar. Arī piedungo viņš ko neskaidru.

VOLDEMĀRS. Uzslaid šito – (*krieviski*) *Mēs vienoti esam...*

ROBERTS. Klusu!!!...

VOLDEMĀRS. Tieši tā, kopveža kungs! Labāk lāpas sabakstiet!

HERMANIS. (*Robertam*) Nāc palīgā! Tūlīt viņas būs te!...

ROBERTS. Klausieties – *tra-ta-ta-tra-ta-tra-ta-ta...*

Viņš izspēlē uz bajāna pagreizu melodiju.

HERMANIS. Tas ir (*vāciski*) *Mans ziediņš mīļais...?*

ROBERTS. Tā ir latviešu!

HERMANIS. Melgailis kāds?

ROBERTS. Pagaidi!...

HERMANIS. Nāc palīgā!

Robertam atkal sajūk melodija, tomēr viņš cīnās tālāk.

VOLDEMĀRS. (*Robertam*) Tu tiešām taisies ar šito nopelnīt?

Pa vārtiem pagalmā nāk iekšā Edgars – lēnīgs, domīgs, nopietns.

HERMANIS. Lāpas jāsprauž!

VOLDEMĀRS. Patupēji arī krūmiņos? O, var just!...

*Viņi abi ar Hermani aizdedzina un sprauž mūra spraugās līdzatvestās lāpas.
Voldemārs uzmana desas un sāk uz ratiem klāt savdabīgu svinību galdu – visas
mantas tiek krautas no tiem zemē.*

EDGARS. Nav vēl... Laikam tomēr būs rīt.

HERMANIS. Biji vēl skolā?

EDGARS. Visi jau nogāzušies, pampst – pilna vingrošanas zāle... Teica, ka jau vedot:
no Pērnavas itin kā.

VOLDEMĀRS. Šautenes?

EDGARS. Munīciju arī.

VOLDEMĀRS. No tevis jau visi laidīsies – ieraugot vien.

HERMANIS. Šauteni tikai pavicināsi!...

Smejas visi, arī Edgars.

HERMANIS. Cikos rīt jābūt? Fizika un matemātika arī vēl būs?

EDGARS. Desmitos rādīšot izvēršanos – nu, tas ir laikam, kā jāiet visiem strīpā pa
lauku, kad karo. Bišči nesapratu...

Voldemārs ir jau saklājis galdu, bet sev uzsējis sarkanu apmetni.

VOLDEMĀRS. Ģērbjas, vīri! Fiksi!

EDGARS. (*par apmetni*) O! Baigi labs! Kur ņēmi?

VOLDEMĀRS. Lielinieki uz pirmo maiju bija piekarinājuši puspilsētu sarkanu,
atceries?

EDGARS. Bet noņēma taču pēc tam.

VOLDEMĀRS. (*smejas*) Skaidrs, ka noņēma! Visu pa tīro noņēma: stundas laikā!

EDGARS. Nu, tu vālē!...

*Arī Hermanim nu ir apmetnis. Galvā viņš liek spaini ar sānos izgrieztu
skatāmspraugu: kā bruņinieku ķiveri. Viņš vicina apses vicu kā zobenu.*

VOLDEMĀRS. Ķiveres bija tikai bruņiniekiem.

HERMANIS. Es atņēmu viņiem: vendiem arī ir jādzīvo!

VOLDEMĀRS. Vendi nemaz ar viņiem necīnījās!

HERMANIS. Tā nevar būt! Un to neviens nevar zināt!

*Hermanis „uzbrūk” Voldemāram, taču tas vairās, un viņš dodas virsū Edgaram.
Edgars izaicinājumu pieņem – ar otru apses vicu.*

VOLDEMĀRS. Vendiem zobenu arī vēl nebija.

HERMANIS. Mēs esam jaunie vendi!

*Hermaņa un Edgara cīņa ir kaismīga, ar Hermaņa izkliedzieniem. Voldemārs
stājas pa vidu.*

VOLDEMĀRS. Klusāk!... Pilī veču pilns!

HERMANIS. Tu taču nokārtoji!

VOLDEMĀRS. Vilis nekā neizdarīs, ja tas jūsu lielais palkavnieks pamanīs.

HERMANIS. Kopvedis, nevis pulkvedis!

EDGARS. Viņi tur arī pilnas grīdas. Guļ. Daži kandžiņu rauj, izskatījās.

HERMANIS. (*Voldemāram*) Tavējā?

EDGARS. Ja rauj, tad rīt vēl nekādas kaušanās nebūs, ne?

VOLDEMĀRS. Paklājs vēl!...

Pie vārtiem uz bruģa visi trīs izritina sarkanas drēbes baķi. Arī Edgaram tiek sarkans apmetnis.

EDGARS. Tie vendi tieši te arī dzīvoja?

VOLDEMĀRS. Viņiem esot bijusi koka pils – tur, tālāk. Šitā ir bruņinieku.

HERMANIS. Un te toreiz bija latviešu valsts!

EDGARS. Bet tad jau mēs nemaz nevaram būt vendi vācu pilī.

HERMANIS. Mēs tagad esam to ieņēmuši, es saku.

VOLDEMĀRS. Desas piedegs!

HERMANIS. Man pulkstenis apstājies!!!...

EDGARS. Bez desmit.

HERMANIS. Fū, nē, nav apstājies.

VOLDEMĀRS. (*Robertam, krieviski*) Nu, Robert Petrovič, ko tad mums nospēlēsit? Latvisku kaut ko? Tiem latviešiem kaut kas jautrs arī ir?

*Hermanis izskrien pa vārtiem.
Roberts sāk spēlēt „Liku bēdu zem akmeņa”, taču tas nav neko veikli un jau visai drīz melodija nojūk.*

ROBERTS. Vakar tikai iemācījos...

EDGARS. (*par dziesmu*) Tā arī no vendiem nāk?

VOLDEMĀRS. Kaut ko tādu... nu, svinīgu vajag – sagaidīšanai. Tādu senu kaut ko.

Roberts staipa bajāna plēšas un veido visai mistiskas, aizlaiku skaņas.

ROBERTS. Varbūt šitā toreiz spēlēja, tikai ne bajānu, skaidrs.

EDGARS. Mums kūfī tāda mūzika no rīta līdz vakaram.

ROBERTS. Bet piestāv!

VOLDEMĀRS. Apmetni uzvelc!

EDGARS. (*par pili*) Visi neguļ – staigā apkārt tādiem bāliem ģīmjiem...

VOLDEMĀRS. Friči Ieriķos igauņus pakutinājuši esot.

EDGARS. Ieriķos? Friči?! Tas tepat! Igauņus?...

VOLDEMĀRS. Redzēji tos estu bruņuvilcienus? Fričiem tādu nav: zeme trīc, kad ripo!

EDGARS. Friči nāk šurp?

VOLDEMĀRS. Ko viņi te darīs: sarkano vairs nav. (*par apmetņiem*) Izņemot mūs!

EDGARS. Mūsējiem ir kāds lielgabals? Pie pils nav...

VOLDEMĀRS. Rausties?

EDGARS. Nē...

VOLDEMĀRS. Tas nenoslīks, ko jānošauj!

EDGARS. Baigi maz esam... Cik tie esti īsti ir?

VOLDEMĀRS. Kas mums uzbruks? Kas? Friči skrien sarkanajiem pakaļ: uz Krieviju. Muldēšana.

EDGARS. Mūs skolā nevāktu kopā, ja neviens negribētu uzbrukt...

VOLDEMĀRS. Skatam savāca – lai redz, ka kāds ir palicis arī mājās, ka visi nav aizskrējuši sarkanajiem pakaļ.

EDGARS. Kas lai redz?

VOLDEMĀRS. Nu, sarkanie – lai atpakaļ nenāk.

EDGARS. Domā?

VOLDEMĀRS. Es nedomāju, es zinu! (*arī Robertam*) Kuru kurš ņems – Elizabeti vai Edi? Ede – tā melnā, Elizabetei mamma bibliotēkā strādā: briļļainā. Marija un Elvīra ir aizņemtas. U-u, vendi, dzirdat ar vai?!

Edgars kā nedzirdējis ķeras pie desām, Roberts – kurš arī iepriekš ir uzmanīgi klausījies, sāk staipīt bajāna plēšas.

VOLDEMĀRS. Labi, tad mums katram būs pa divām.

EDGARS. A kas jādara?

VOLDEMĀRS. (*smejas*) Jāizskaidro meitenēm anatomija, zini: cilvēka apakšdaļas uzbūve!

EDGARS. Es viņas nemaz nepazīstu, nu Edi drusku...

VOLDEMĀRS. Gribi patrenēties? Kur mēle jāliek, kad sūcās...

EDGARS. Beidz!!!

VOLDEMĀRS. Ede ir īsti forša – ja man nebūtu Marija... Un Elizabete...

Roberts met viņam ar pa rokai gadījušos sprunguli.

VOLDEMĀRS. (*smejas*) O! Vendu cīņas! Trauksme!...

Pēkšņi pa vārtiem aizelsies iebrāžas Hermanis.

HERMANIS. Nāk! Nāk!!!... Pārgērbjas aiz krūmiem: es redzēju!

Hermanis drāžas pie raidītāja kastes, ver to vaļā, izritina garu antenu, ņem savdabīgas austiņas.

VOLDEMĀRS. Mēs vendi tagad esam! Paspēsi izlielīties!!!...

HERMANIS. Marija ir (*vāciski*) noteikti!

VOLDEMĀRS. (*Robertam*) Aiziet!!!... (*pārējiem*) Atceraties, jūs tagad esat seno vendu vīri – ir kaut kādi tur tautas svētki, veči ir nomedījuši briedi, visi ir laimīgi! Skaidrs?! Uz priekšu!...

Roberts uzsāk iepriekšskanējušo aizlaiku skaņu mistrojumu.

EDGARS. (*čukst*) A kas jādara?...

HERMANIS. Elvīrai baigā cope!!!...

Puiši sastājas abpus sarkanajam paklājam – katrs svinīgo mirkli izprot citādi un savdabīgi. Hermanim atkal galvā spaiņa ķivere.

Ieraugot puīšu rituālu, Marija ar Elvīra ar cenšas iet pa paklāju ne mazāk nopietni un svinīgi. Arī viņām ir apmetņi – no palagiem darināti, dīvainām zīmēm izraibināti. Marija ir klasiska blondīne, kurpretim Elvīras rudie mati saveidoti augstā, trakā copē.

Visi kustas svinīgi, tomēr viņu grozīšanās un klanīšanās drīzāk atgādina 17. gadsimta ķeizara galmu, ne aizlaikus.

Pirmā par notiekošo apsmejas Elvīra, tad arī Voldemārs un visi pārējie.

ELVĪRA. Baigi labi smaržo!...

MARIJA. Klusāk!...

VOLDEMĀRS. (*piepacelti*) Vendu sievas! Vendu vīri ir bijuši medībās un vendu vīri ir nomedījuši dzīvnieku, vendu sievas! Vendu vīri cep gaļu savām saimēm (*ņem katrā rokā pa čurkstošam desiņu iesmam*). Vendu vīri ir nomedījuši briedi!...

Elvīra spurdz, tad arī citi.

VOLDEMĀRS. ... Vendu vīri ir nomedījuši tik daudz briežu, ka šajā vakarā var atļauties cept tikai briežu... desiņas!...

Elvīra smejas skaļi.

MARIJA. Klusāk!...

VOLDEMĀRS. (*savā balsī*) Ede, Elizabete nav?

MARIJA. Ede nebūs, Beta nobijās.

VOLDEMĀRS. Un priekšlasījums par vendiem?

MARIJA. Tēvs Edi ieslēdza ar visiem papīriem: noķēra, kad pa logu rāpās...

ELVĪRA. Briežu desiņas vendu kultūrā bija galvenās!

MARIJA. Klusāk!

ELVĪRA. (*Hernanim, par ķiveri*) Jums tādas rotā izdeva? Visiem?

VOLDEMĀRS. Vendiem tādas varēja būt.

HERMANIS. (*ņem ķiveri nost, Elvīrai*) Sveika...

ELVĪRA. Sveiks, staltais vendu puisi! (*Voldemāram*) Kur tad mūsu Valmieras pils viesi, vendu tauta?

VOLDEMĀRS. Jābūt, būs!

MARIJA. (*par pili*) Mūs neizdzīs – zaldātu pilns pagalms?

VOLDEMĀRS. Vendi ir savā mājā!... Nē taču: visi zobrati iesmērēti. Jāčukst nav.

Roberts atsāk spēlēt – nu melodija viņam vairs nejūk.

ELVĪRA. Vendi dzied arī?

ROBERTS. Jā, daudz. Vārdus tikai parasti neatceras...

Edgars nes un sniedz visiem desiņas.

VOLDEMĀRS. Negaidīsim?

EDGARS. Sadegs.

MARIJA. Viņi jau atnāca no Valmieras.

EDGARS. Sakrita gulēt: pilna skola.

MARIJA. Jums jau sadeva šautenes? Vai spridzekļus tur kādus?

VOLDEMĀRS. Šeit tagad ir vendu saiets, skaidrs?!

Pēkšņi no pils puses atskan ložmetēja kārta. Visi mirklī krīt zemē. Pirmais ceļas Edgars – viņš lavās no pagalma laukā. Brīdi klusums. Tad piesardzīgi ceļas arī pārējie.

VOLDEMĀRS. Ātri desas jāēd!

MARIJA. Varbūt ejam prom?

ELVĪRA. Pilsētā ir tikai mūsējie! Bija visu laiku...

ROBERTS. Un igauņi. Mūspusē viņi esot laupījuši: izdzinuši sarkanos un tad paši – sievas ar pajūgiem no mājām braukušas mantām pakaļ...

VOLDEMĀRS. Muldēt māk visi!

Visi reizē pamana, ka Hermanis ir uzlicis raidītāja austiņas un nu groza tā pogas.

VOLDEMĀRS. Tas ir radio. Nu, tāds, kur var dzirdēt, kas notiek desmit kilometrus visapkārt. Vienīgais visos Ziemeļos... (*Hermanim*) Vācieši?!... Vācieši? Tu tur dzirdi kaut ko?

HERMANIS. Pagaidi, klusu!... Klusu!!!... Vācieši laikam... nesaprotu... (*vāciski*)

Uzbrukums Krievijai...

Voldemārs strauji norauj Hermanim austiņas, klausās pats.

VOLDEMĀRS. Neskan nekas!...

HERMANIS. Tu visu sabojāji!!! Skanēja pirms tam!!!... (*ņem austiņas atpakaļ*).

ELVĪRA. Tu tur tiešām kaut ko dzirdi? Ko tu tur grozi?

HERMANIS. Te var kaut ko arī pats ēterā... nu, pa gaisa viļņiem pateikt – raidītājs...

ROBERTS. Vāciešiem te nav ko darīt – viņi tagad ir mūsējie: tas ir noteikti, tante teica.

VOLDEMĀRS. Ejam, paskatamies! (*Marijai*) Palaid roku...

MARIJA. Voldīt!...

VOLDEMĀRS. Skaties, mūsu Lāču plēsis jau notinies!...

Voldemārs ar Robertu piesardzīgi dodas uz vērtu pusi, prom. Marija tveras pie Elvīras, kurai Hermanis nu dod klausīties raidītāja austiņas.

ELVĪRA. Es dzirdu!... Dzirdu!!!...

MARIJA. Klusāk!!!

HERMANIS. Ko tu dzirdi?...

ELVĪRA. Es dzirdēju, dzirdēju!... Itin kā kāds tur dzied, tādā smalkā balstiņā – kā no debesīm! Eņģeļi, ne? (*smejas*)

HERMANIS. Atmosfēras traucējumi...

MARIJA. Vācieši tomēr?

HERMANIS. Jānodibina sakari stabilākā frekvencē!

Ļoti nopietni sāk rosīties ap raidītāju.

MARIJA. Ātrāk!...

ELVĪRA. Eņģeļu balsis, goda vārds!

MARIJA. Viņus tūlīt nošaus!...

ELVĪRA. Kluss viss, nomierinies!

MARIJA. Es nevaru! Nevaru!!!... Nāk kāds!...

ELVĪRA. (*Hermanim*) Pasaki viņai, ka nekā nav, viss mierīgi.

HERMANIS. Protams.

Pēkšņi no vārtu ailes ar briesmīgiem kliegzieniem izskrien Voldemārs, Roberts un Edgars.

VOLDEMĀRS. Guļās!!!...

ROBERTS, EDGARS. Palīgā!!!...

Elvīra, Marija un Hermanis mirklī krīt gar zemi. Atskrējušie gan ne.

VOLDEMĀRS. Mums uzbrūk milzu pingvīni un lidojošs begemots! Vendi briesmās!!!...

Visi trīs smejas. Arī Elvīra un Hermanis cenšas, tikai Marija paliek gluži nekustīga. Kad Voldemārs ceļ viņu augšā, izrādās, ka Marija aizgūtnēm raud.

VOLDEMĀRS. Nav, nebija nekā... viss labi!...

EDGARS. Vīri mācās – nejauši palaida vaļā: kaut kāds angļu ložmetējs...

VOLDEMĀRS. Vendu valstī viss mierīgi...

Marija gan sparīgi raujas no Voldemāra prom. Turpmāk viņš pūlas Mariju atkal skaut, tomēr neveiksmīgi.

MARIJA. Idioti!!!... Baigi asprātīgi?! Baigi?! Idiotu joki!... Mēs arī esam cilvēki, skaidrs?! Nē, es saprotu – jūs tagad esat baigie veči, baigie karotāji, bet mēs... mēs varbūt vairs negribam!... Nevaram un negribam!... Jā, mans tētis vēl ir dzīvs, un es gribu, lai viņš arī ir dzīvs, un...

Elvīra arī pūlas Mariju notvert.

ELVĪRA. Miers! Miers, miers!...

MARIJA. Jums pašiem tas šķiet ļoti smieklīgi?!...!

Beidzot Voldemāram un Elvīrai izdodas Mariju notvert, brīdi viņa pretojas, tad rimst.

MARIJA. Nē, es tiešām esmu lepna, ka jūs... ka jūs karosit, tiešām, bet... saprotiet taču...

VOLDEMĀRS. Atvaino, atvaino, mēs negribējām: stulbeņi, nu!... Atvaino...

MARIJA. Vāciešiem ir simts lielgabalu un īsti zābaki, un es nezinu kas tur vēl!... Nē, es apbrīnoju jūs, es lepojos, bet...

Beidzot Marija rimst pavisam, kaut raud vēl Voldemāra azotē. Viņi noiet mūru ēnā. Brīdi klusums, vien Hermanis atsāk rosību ap raidītāju.

EDGARS. Mums arī zābakus izsniegšot, teica. Arī angļu...

ELVĪRA. Baigi smuks vakars...

ROBERTS. Direktors dos mums līdzī visu orķestri, nu – instrumentus. Trompete tikai nebūs: Kārlis nepierakstījās, citi nemāk.

ELVĪRA. Rotai līdzī, uz karošanu? Viņš taču no klases tos dzelžus laukā nelaiž!

ROBERTS. Mēs jau trīs gabalus samēģinājām: *Rozīt, rozīt...* Sāku mocīt klarneti arī...

ELVĪRA. Orķestris iet visiem pa priekšu?

ROBERTS. Nu jā, man šķiet... Trešdien iesim pa Rīgas ielu...

ELVĪRA. Karogs jums jau ir?

ROBERTS. Šorīt jau tikai sākās pierakstīšanās.

HERMANIS. (*atkārto raidītāja austiņās dzirdamo, vāciski*) Atpūšamies šonakt, čirčik, atpūšamies – vai mani sapratāt, čirčik?...

ELVĪRA. Re, viņi guļ!

HERMANIS. (*tāpat*) ... rīt astoņos, astoņos: atkārto, čirčik!... Astoņos dodamies uz Austrumiem...

ELVĪRA. Sarkanajiem iet pakaļ! Prom!

ROBERTS. Es teicu, tante teica!...

EDGARS. Ja nu melo? Lai mēs arī gulētu, un tad nakts vidū *klaukts*... Cik tad te no Ieriķiem...

HERMANIS. Mūsējie nemaz nevar noklausīties – viņiem nav ar ko: mums tikai...

ELVĪRA. Ar valmieriešiem kopā tā parāde būs?

ROBERTS. Viņiem nav orķestra, viņi varbūt no muguras...

No mūru ēnas iznāk Voldemārs ar Mariju, viņa ir nomierinājusies.

VOLDEMĀRS. Vendu valstī viss mierīgi...

MARIJA. Es atvainojos... Tiešām, ļoti... es nemaz tā nedomāju...

ELVĪRA. Viņa vēl pagājušonedēļ stāstīja, kādi jūs izskatīšoties: baltos zirgos, ar zobeniem...

MARIJA. Beidz!

ELVĪRA. Neviena par tādu Skolnieku rotu vispār dzirdējis nebija, bet viņa...

MARIJA. Izbeidz taču!... Es tiešām domāju, ka tas ir jūsu pienākums, tiešām. Tas ir pienākums pret Latviju, mūsu valsti...

EDGARS. Tas Ulmanis jau vairs neesot priekšnieks... (*Hermanim par raidītāju*) Tur tev neko nesaka?

VOLDEMĀRS. Ir viņš. Liepājā. Valkas avīzē bija.

ROBERTS. Liepāja esot vācieši, tante teica.

EDGARS. Kaut kur teltī dzīvojot...

ELVĪRA. Sākās! Tieši kā mans vecais: nekā nezina, bet runā!... Labi, ja pat nezinām: karš taču! Ir jātic, jo... Es nevaru šito ciest!

VOLDEMĀRS. Uz kuģa viņi esot, tas Ulmanis...

ELVĪRA. Kāda kuģa?! izbeidz!

ROBERTS. Uz kuģa?... Latvija...

Viņš jau atkal sāk virknēt bajāna skaņas, pieskaņojot tās vārdiem – kuģis, Latvija.

VOLDEMĀRS. Ir Latvija. Vēl ir.

ELVĪRA. Jaunais vienmēr nāk pa jaunam. Kaut vai no kuģa! Vai no telts, ja jūsu tantes tā saka!... Tas Ulmanis ir jauns?

MARIJA. Es laikam vienkārši nevaru to Latviju sagaidīt: kā tas būs?...

ELVĪRA. (*Robertam*) Komponē?

ROBERTS. Skaidrs.

VOLDEMĀRS. (*pēkšņi, čukst*) Slēpjas!...

Vārtu ailē ir kas nozibējis. Visi metas slēpties mūru ēnās.

Nedroši pagalmā ienāk Alfrēds un Jānuss – viņam rokā šautene kaujas gatavībā.

Abi sačukstas.

ALFRĒDS. Tas ir te...

JĀNUSS. Paēst pat nav paspējuši...

ALFRĒDS. Es jau domāju – šodien neviens apkārt nevazājas...

JĀNUSS. Baigie drosmīgie!...

Pēkšņi no tumsas izskrien Voldemārs un Edgars – viņi mirklī atbruņo Jānusu.

Alfrēds metas prom.

VOLDEMĀRS. Pagaidi!... Mēs tie esam!...

Alfrēds stājas, Jānuss tiek laists vaļā.

ALFRĒDS. Viņš ir mūsējais!...

JĀNUSS. *(par šauteni)* Atdod!!!

VOLDEMĀRS. Jūs nobītos un vēl nejauši izšautu – tā mēs izdomājām. Sveiks!

JĀNUSS. Šauteni atdod!

ALFRĒDS. Vēl jau patronas nav izdalītas.

EDGARS. A šautenes jau dod?

JĀNUSS. Tā ir mana! Personīgā!

Aņņem Edgaram šauteni. Arī pārējie nu ir no ēnas laukā.

VOLDEMĀRS. Mans brālēns Alfrēds, iesauka Sulainis!...

ALFRĒDS. Tas ir uzvārds: mani tā nesauc.

VOLDEMĀRS. ... Marija, saukta Afrodīte... Elvīra jeb Aspazija... Edgars ir Lāču plēsis, Roberts – Bemols... un Gaga...

HERMANIS. Hermanis.

ALFRĒDS. *(Jānusam)* Voldemārs, saukts Pižons... *(par Jānusu)* Jānuss...

JĀNUSS. Un nekā citādi mani nesauc!

VOLDEMĀRS. Tu mierīgi varēji kādu nošaut, atvaino! Nezinājām, ka nav lodes.

JĀNUSS. Varēju!

ELVĪRA. Igaunis? Jānuss?

JĀNUSS. Nē, latvietis Jānuss!

ELVĪRA. Jums ir sava Valmieras skolnieku rota?

ALFRĒDS. Tagad esam ar jūsējo kopā, bet mēs esam vairāk.

HERMANIS. Mūsējie rīt vēl rakstīsies! Trīssimts.

ALFRĒDS. Tik daudz Cēsīs nedzīvo.

VOLDEMĀRS. *(svinīgi)* Vendu tauta sveic Valmieras pils iedzimos!

JĀNUSS. Vendi latviski nerunāja. Viņi bija somu-ugri.

VOLDEMĀRS. Droši zini?

JĀNUSS. Bet dzīvoja viņi te: vendu zemes.

VOLDEMĀRS. Ko gribi, lai tu nevienam neteiktu, ka viņi patiesībā bija igauņi?

Visi, izņemot Jānu, smejas.

ALFRĒDS. Es jau domāju, ka jūs nebūsit.

VOLDEMĀRS. Mums ir briežu desiņas!

HERMANIS. Sadegušas... drusku.

ALFRĒDS. Tādos laikos?!

VOLDEMĀRS. Vendi nekad nepazudīs! (*Hermanim*) Velc laukā!

Visi ir ķērušies pie desām, Hermanis ver vaļā kādu grozu – velk laukā palielu pudeli ar bālganu šķidrumu.

ALFRĒDS. Kandžiņa? Īstā?

VOLDEMĀRS. Vendu īpašā! (*Jānusam*) Kā tas ir somugriski – *kandža?* (*lej no pudeles kausā*).

JĀNUSS. (*igauniski*) Kandža.

VOLDEMĀRS. Vendu īpašā (*igauniski*) kandža!... tas būs mūsu kopkauss! Vendi tā dzēra.

Hermanis sastāda visus aplī ap vienu no mucām.

VOLDEMĀRS. Dziesmu vajag kaut kādu. Bemol!

ROBERTS. Himnu... Nezinu... Kaut ko tādu?...

Roberts sāk vilkt garu, stieptu meldiņu, kuram visi mazpamazām pievieno savu dūkšanu bez vārdiem. Izklusā pat svinīgi. Dzeršana no kausa gan nevedas tik labi – daudz neviebjas iedzert var vien Voldemārs un Edgars, turas braši arī Hermanis, Jānuss un Alfrēds. Roberts turpretim izspļauj iedzerto mucas ugunī – tā vareni uzliesmo: meitenes iespiežas. Tomēr rituāla labad arī viņas apslapina lūpas.

Tad negaidīti Elvīra ņemas skūpstīt visus pārsteigtos puisus pēc kārtas – arī rituāla svinīgumā.

ELVĪRA. Kad mēs uzvarēsim, viss būs pavisam citādi... Mēs vairs nebūsim mēs: es tad būšu tu, tu, tu un tu. Tu būsi es, viņš, viņa, mēs. Mēs visi būsim viens un viens būs visi. Un nebūs vairs apvāršņu, nebūs beigu, nebūs sākumu un galu. Vasara būs ziemā un ziema vasarā, jo kails cilvēks iznāks no mums, bet viss pārējais pārvērtīsies par zemi. Kails cilvēks – brālis un visa mērs. Tāpēc mēs uzvarēsim. Tāpēc jūs uzvarēsīt...

Elvīras balss, šķiet, patiešām puišus un Mariju ir pārcēlusi kāda citā esībā – neviens pat nemana, ka attālāk pilsētā noskan vairāki šāvieni, sprāgst kāda granāta.

Klusums ir arī brīdi pēc tam, kad Elvīra noklususi: katrs acīmredzami domā ko savu. Roberts vēl velk mēdiņu.

ELVĪRA. Ei!... Mostieties! Vendi!!!...

Viņas skaņie smieklī atgriez visus realitātē. Visus, izņemot Edgaru, ko gan neviens šai brīdī nemana.

ELVĪRA. Es jūs nohipnotizēju? Ko?! Ko jūs jutāt? Es pamēģināšu vēl, lūdzu!...

HERMANIS. Tabaciņa!...

VOLDEMĀRS. Angļu! Smaržīgā...

ALFRĒDS. Ej nost! Kur ņēmi?!

Hermanis ceļ no groza laukā smēķus, piedāvā visiem. Acīmredzami - smēķēšana visiem, izņemot Voldemāru, ir nepierasta lieta. Elvīrai Hermanis sniedz garu iemuti.

HERMANIS. Tas... es... tas tev... Piestāvēs...

ELVĪRA. (*smejas*) Es būšu hipnozes dīva, ne?!

HERMANIS. Piešķilšu?

ELVĪRA. Esi baigi gudrais?

HERMANIS. Nu, ir drusku...

ELVĪRA. Tad noskūpsti mani. Pižons teica, ka tu baigi gribot.

HERMANIS. Nemaz es!... Nu, ne te... Nemaz ne...

ELVĪRA. Tu iesi karot par brīvu cilvēku, par cilvēku, kas vairs neslēpsies. Viņš būs brīvs un patiess. Un nemelos. Tev ir tieši divdesmit sekundes laika... (*aizver acis*).

Hermanis stipri mulst, cenšas piesēties no citu skatiem. Beigu beigās viņš tomēr skūpst Elvīru. Šai brīdī atskan aplausi – tie ir smejošie Roberts un Alfrēds.

ELVĪRA. Vēl kāds grib? Nu, uz priekšu!... (*Hermanim*) Piešķil!...

Smējēji ir mirklī noklusuši. Hermanis sāk stipri klepot no sava pirmā papirosa dūma.

Tikai tagad Voldemārs un Marija pamana Edgaru, kurš joprojām nekustīgs veras mucas uguns liesmās.

Edgars stipri saļecas, kad Marija viņu uzrunā - Edgars acīmredzami ir bijis aizklājis savās domās stipri tālu.

MARIJA. Kas noticis?

EDGARS. Jāiet pēc šautenēm!...

VOLDEMĀRS. Nakts tagad ir, visi guļ!...

EDGARS. Pliki mēs esam, pliki!...

MARIJA. Skaidrs taču, ka nevienam neliks karot ar plikām rokām...

EDGARS. Varbūt tikai zobenu iedod. Tu varētu? Ar zobenu, vienu pašu zobenu...

MARIJA. Tad neiesīt, kamēr šautenes neiedos.

EDGARS. Es pierakstījos, lai neietu?! (*strauji prom*).

Voldemārs viņu aiztur, iespiež rokā savu papirosu – Edgars smēķē ļoti pierasti.

Roberts ir atsācis spēlēt – pārējie cenšas atcerēties un virknēt kopā latviešu dziesmu vārdus. Nedzied tikai Jānuss.

MARIJA. Tev mājinieki zina, ka esi pierakstījies?

EDGARS. Kādam te zina? Kuram?!

VOLDEMĀRS. Nevienš jau arī nezina, kad būs jāiet, un varbūt vispār nebūs...

EDGARS. Ja kas notiks, tu pie manējiem aizbrauksi, Hermanis zina, kur. Un... es nezinu...

VOLDEMĀRS. Izbeidz.

EDGARS. Un ja nu man būs bail?! Ar pliku zobenu! Vai durkli!... Tā nav cūka, tas ir cilvēks!...

VOLDEMĀRS. Ejam kopā.

EDGARS. Tu jau neiesi!

MARIJA. Tu neiesi?

VOLDEMĀRS. Iešu, skaidrs, ka iešu.

EDGARS. Tu nepierakstījies.

VOLDEMĀRS. Bez tās rakstīšanās var iztikt.

EDGARS. Kas nepierakstās, nedabū šauteni.

VOLDEMĀRS. Lielgabalu es dabūšu, nopirkšu! Tad iesim kopā?

EDGARS. Tu neiesi...

VOLDEMĀRS. Es nemuldu!

Edgars strauji prom no abiem.

VOLDEMĀRS. (*par Edgaru*) Tēvabrāli sarkanie gabalos sacirta – tepat pie ūdenstorņa. Otru friči nošāva. Zemi gribēja, bija pieteicies. Sava vecā dēļ nositīsies: tam zemi vajag. Es nezinu, kāpēc lai kāds to tāpat atdotu, kad atņems fričiem. Ja atņems. Bet jāatņem... Grūti iedomāties... Kas ir?

MARIJA. Tu nepierakstījies, tiešām?

VOLDEMĀRS. Baigā drosme pierakstīties!...

MARIJA. Kāpēc?

VOLDEMĀRS. Kad būs jāiet sisties, tad redzēs...

MARIJA. Kāpēc?

VOLDEMĀRS. Es... (*skauj Mariju ciešāk*) Un ja nu man ir iemesls? Liels iemesls?...

MARIJA. Tas... tas nevar būt iemesls, nevar būt tagad, saproti? Mēs visi, mums visiem tagad ir... ir kopā visiem, un...

VOLDEMĀRS. Vēdu sievas neraudāja! Dzirdi?...

MARIJA. Ko tad viņas darīja?

VOLDEMĀRS. Viņas... viņas bija sievas.

*Voldemārs ved Mariju prom no pagalma – citu nemanīti abi nozūd vārtu tumsā.
Roberts, Elvīra, Hermanis un Alfrēds joprojām dzied, Edgars pēta Jānusa
šauteni, imitē šaušanu.*

JĀNUSS. Ne tā! Ar šito roku te, tagad liec pie pleca!... Ne jau uz pleca – te taču ir tēmeklis!

EDGARS. Puļķīti šķirbiņā?...

JĀNUSS. Vienmēr tēmē galvā, nu, sejā, pierē! Un pakausī, ja bēg. Jārēķina, ka trajektorija samazinās – ja tēmēsi, teiksim, sirdī, tad trāpīsi pēdā. Ja trāpīsi.

EDGARS. Tiešām ir tādas kara akadēmijas?

JĀNUSS. Nē, nav!... Nākošo dienesta pakāpi parasti saņem par katriem 150 beigtajiem ienaidniekiem. Saskaita un še tev jefreitors, vēl 150 un jau kapitāns, un tā līdz ģenerālim – kopā kādi 1250 sanāks...

EDGARS. Viņi tur mācās, kā vienā kaujā nošaut cik tik var daudzus?

JĀNUSS. Var arī noindēt.

Viņš velk no pleca somas laukā gāzmasku.

EDGARS. Teica, te gāzes vairs nešaujot...

JĀNUSS. Teikt un darīt nav viens un tas pats. To arī akadēmijās māca. Pēterburgā vairs nav, bet Stokholmā esot baigi laba: es tur gribētu, bet vēl trīs gadi, citādi neņem... (*par gāzmasku*) Še, patrenējies!

EDGARS. Bet... ja mums neiedos?

JĀNUSS. Angļi došot tieši tikpat daudz snuķus, cik šautenes – esti teica.

Edgars velk gāzmasku galvā.

JĀNUSS. Nu? Gaišs ir?... Paskrienam! Elpo maz, pa druskai! Skrien uz vietas!!!...

Edgars ir jau aizskrējis līdz vārtiem, taču tad stājas, lai skrietu uz vietas. Jānuss viņu trenē.

JĀNUSS. (*krieviski*) Viens – div, viens – div, viens – div...

Roberts joprojām spēlē. No viņu pulciņa malā pagājuši Alfrēds ar Elvīru. Elvīra šķirsta sīkas, aprakstītas papīra lapiņas.

ELVĪRA. Nu?

ALFRĒDS. Tas arī ir tas... Es vienkārši domāju, ka varbūt tu pateiksi priekšā: es tur dažās vietās nevaru precīzi uzrakstīt.

ELVĪRA. Es pateikšu?

ALFRĒDS. Tu tik labi zini, tu zini, kā jābūt, un man jau te tas pats: kā visam jābūt pēc tam, kādai jābūt labai valstij.

ELVĪRA. Krieviski kādai jābūt Latvijai?

ALFRĒDS. Oficiālie teksti krieviski skan labāk – *Svod*: kaut kas liels, ne? *Satversme* – tā jocīgi. *Verfassung* – nav slikti. Bet neder, es zinu. Iztulkos.

ELVĪRA. To vajag?

ALFRĒDS. Latvijas valsts dzīvos pēc Satversmes, bet neviens vēl nav uzrakstījis. To, kā mums visiem būtu vislabāk kopā. Un tad visi to pildīs...

ELVĪRA. Cilvēkiem brāļiem jābūt.

ALFRĒDS. Nu jā, bet juristiem ir citādi: brāļi ir mantojuma subjekti. To vajag pateikt kaut kā citādi. Man te ir līdzīgi: (*krieviski*) Ikvienam valsts iedzīvotājam ir tiesības dzīvot kā viņš grib, bet rēķinoties ar citiem... (*latviski*) varbūt: katram jādzīvo, kā grib, bet mīlot citus?... Nē, tas neskan...

ELVĪRA. Neskan?

ALFRĒDS. Juristu valodā neskan. Citādi jau skan...

ELVĪRA. Baigi gudrais esi?

ALFRĒDS. Nē, es tikai ustavus pētu, gatavojos... Juristam jau nemaz nav jābūt kaut kādam sausiņam...

ELVĪRA. Neesi?

ALFRĒDS. Un es ielikšu, ka latvieši drīkst mainīt uzvārdus: no tiem, ko friči mums ielikuši. Man ir jauns...

ELVĪRA. Baigi gudrais esi?

ALFRĒDS. Nu, drukšu ir...

ELVĪRA. Tev ir tieši divdesmit sekundes laika (*aizver acis*).

ALFRĒDS. Es nē... nemaz tā nedomāju...

ELVĪRA. Desmit...

Alfrēdā izmisīgi veras noklusušais Hermanis, arī Roberts.

ALFRĒDS. Tu... tu esi Gaga, nu, Hermaņa meitene...

ELVĪRA. Kurš to teica?

Hermanis strauji, demonstratīvi dodas laukā pa vārtiem.

ALFRĒDS. Man nav tiesību...

ELVĪRA. Tad tā arī ieraksti savā *Svodā*: Latvijā katrs viens pilsonis būs katra kāda otra pilsoņa īpašums! Tā būs? Brīvā valstī?

ALFRĒDS. Nē, bet ir jau kaut kādi nerakstīti likumi arī...

ELVĪRA. Divas sekundes!... Negribi?

Beidzot Alfrēds steigšus un neveikli skūpstā Elvīru.

ELVĪRA. Bet tagad tas nozīmē, ka es esmu tava meitene?

ALFRĒDS. Nu, jā... jā, protams nē...

ELVĪRA. (*Robertam*) Tu negribi, lai es saceru kādai tavai dziesmai vārdus?

ROBERTS. Nu... es neesmu domājis...

ELVĪRA. Esi gan!

Viņa dodas pie Roberta, kurš virina bajāna plēšas gluži mehāniski, bez kādas sakarīgas skaņas.

ELVĪRA. Divdesmit sekundes.

Roberts skūpstā Elvīru bez kavēšanās.

ELVĪRA. (*Alfrēdam*) Tev ir vēl vienas desmit sekundes!

Alfrēds minstinās, tomēr skūpstā Elvīru. Viņa skauj abus. Brīdi visu trīs skūpstīšanās ir drudzaina un haotiska, tad Elvīra to strauji pārtrauc.

ELVĪRA. Spēlē!...

Viņa sāk runāt acīmredzami improvizētu dzeju – stāstu par vispasaules iemīlēšanos. Roberts pamazām pieskaņojas dzejas ritmam – jau drīz dziesmas piedziedājumu velk visi trīs kopā. Edgars ar Jānusu pat stājas, lai paklausītos. Kad dziesma iet uz beigām, pa vārtiem ļoti satraukts iekšā skrien Hermanis.

HERMANIS. Friči!!! Bruņoti!!!...

Visi mirklī nozūd mūra ēnainajās spraugās. Brīdi klusumā plīv vien lāpu liesmas. Ļoti piesardzīgi pagalmā iekšā zogas Maksimiliāns Heinrihs brīvkungs fon Meijerfelds (Maksis) – vācu landesvēra formas tērpā, ar revolveri izstieptā rokā.

MAKSIS. (*vāciski*) Te ir kāds?... (*latviski*) Te kāds ir?... (*krieviski*) Ir te kāds?...

Pavēlu nākt laukā!*

Kad pagalmā joprojām viss kluss, Maksis steigšus sagrabj vismaz piecus cepto desu iesmus reizē: viņš ir stipri izbadējies.

Pēkšņi Maksis izdzird kādu skaņu no kakta, kurā ieslēpušies Roberts, Hermanis un Elvīra – viņš atkal rauj augšup revolvera stobru.

MAKSIS. Nākt laukā, ātri!!!...

* Ja nav norādīts citādi, šeit un turpmāk Maksis runā latviski ar ievērojamu akcentu, tomēr labi: vien pa retam aizstājot latviešu vārdus ar vācu.

Tomēr jau nākošajā mirklī Maksim no aizmugures uzbrūk Edgars ar Jānusu – viņi pūlas to atbruņot. No saviem slēpņiem skrien laukā arī pārējie. Maksis pretojas sīvi, taču jaunekļiem ir pārspēks: jau visai drīz atbruņotais Maksis guļ zemē, viņa rokas ir sasietas uz muguras ar bikšu jostu. Kaut Maksis vairs nav spējīgs pretoties, Hermanis vēl nestāj viņu sist, dara to aizrautīgi.

ALFRĒDS. Beidz! Viss!...

Hermanis tomēr nerimst, Maksis vairs pat nepretojas.

ELVĪRA. Beidz, beidz!!!...

Pagalumā ienāk arī Voldemārs ar Mariju. Voldemārs metas Hermani savaldīt – tas izdodas vien ar Edgara palīdzību. Hermanis ir aizsies, tomēr nerimis.

VOLDEMĀRS. Kas notiek?!

ELVĪRA. Tas cilvēks ir nekaitīgs!...

HERMANIS. Fricis! Viņam ir ierocis!...

JĀNUSS. Nav vairs! Nav pielādēts!

VOLDEMĀRS. Nesāc, lūdzu, atkal!...

Marija ir pietupusies, lai apjaustu nekustīgā Makša stāvokli.

HERMANIS. Nositu, ja?!... Labi, teicami! Laid mani!...

ELVĪRA. Lūdzu, lūdzu, piedod! Es tiešām tā negribēju!...

HERMANIS. Kas te par tevi tagad runā, vaidu Aspazija?! Un tu to gribēji, nevis negribēji! Bet man tas ir pilnīgi vienalga, pilnīgi – skaidrs?!

VOLDEMĀRS. Izbeidz! Tu zini, ka tas ir stulbi!

HERMANIS. Ak, es situ tikai tāpēc, ka viņš ir fricis, ja?! Nē: viņam bija ierocis, un viņš gribēja uz mums šaut! Tas ir stulbi, ja?! Nu, pasaki visiem, ko tu tagad par mani domā, pasaki!!!...

VOLDEMĀRS. Es nemaz neko nedomāju...

HERMANIS. Domā gan! (*pārējiem*) Viņš tagad domā, ka es tagad baigi pārdzīvoju, ka es esmu Gaga!

ALFRĒDS. Kāpēc?

HERMANIS. German Germanovič – ga-ga!!!... Prieks iepazīties – Gaga Virtsbergs! (*vāciski, par Maksī*) Jā, protams, tas ir mans brālis!...

MARIJA. Neviens tā nedomā!

HERMANIS. Bet Gaga es esmu, vai tad ne?! Ga-ga-ga-ga-ga, joprojām! Barona ārlaulības dēls, ne?! (*vāciski*) Es nīstu tos latviešu cūkas!...

Viņam ir izdevies izrauties no Voldemāra un Edgara tvēriena.

VOLDEMĀRS. Viņš ir latvietis.

Pēkšņi Elvīra apņēmīgi dodas pie Hermana.

HERMANIS. Nenāc! Nenāc klāt!!!...

Viņš nozūd mūra spraugā, Elvīra nopakaļ. Brīdi klusums.

ALFRĒDS. (*krieviski*) Cilvēkus nedala pēc iepriekšējām paaudzēm...

ROBERTS. Ko?

ALFRĒDS. 27. pants... Nezinu, vai to likt iekšā: tad iznāk, ka tas ir iespējams, tikai tā darīt nedrīkst, un tad neiznāk, ka neviens par to nedomā...

ROBERTS. Par ko tu runā?...

JĀNUSS. (*par Makša revolveri*) 7.62 milimetri, Nagans nav vācu ierocis... (*Maksim, vāciski*) Cik cilvēku ir Cēsīs? Cik jūs esat?

Maksis neskaidri murmina, vēl atgūstas. Marija ar kabalakatiņu slauka viņa asiņaino seju.

MARIJA. Viņš ir dzēris, daudz, šķiet...

JĀNUSS. Viņš ir izsalcis, viņš ir dzēris, tas nav viņa revolveris, un tas nemaz nav pielādēts...

ROBERTS. Es redzēju viņu uz laukuma – kad Manteifelis atvilka tos savus lielgabalus. Viņš tur arī bija!

EDGARS. Viņus izmeta no pilsētas jau pirms nedēļas.

ROBERTS. Bija, bija viņš! Zigrīdas jaunkundze tur grozījās: droši vien ciemos uzaicināja. Ciemiņos!

JĀNUSS. (*Maksim, vāciski*) Jūs esat no Manteifeļa rotas? Palikāt pilsētā? Kā jūs sauc?...

EDGARS. Kāda starpība, kā sauc? Ko viņš te dara?

ROBERTS. Baigi apvainojušies bija, kad Zemitāns šos izmeta: domes logus izdauzīja, visus...

JĀNUSS. (*vāciski*) Kā jūs sauc?

ROBERTS. Labi latviski runā – barons.

MAKSIS. Jā, es esmu muļķis, Jākobs Muļķis!... Jā! Tā ir patiesība! Es esmu latviešu barons Jākobs brīvlatvietis fon Muļķis, skaidrs! Mierā stāvēt!!!... Uz jūsu zemes ir manas zemes: prom klauni! *Vācieši* – cik stulbs vārds!!!...

Voldemārs ir viņu apsēdinājis. Alfrēds atnesis divus desu iesmus, taču ir spiests viņu barot, jo gūstekņa rokas joprojām sasietas aiz muguras. Maksis ir pamatīgi izsalcis.

JĀNUSS. (*vāciski*) Kas notiek Ieriķos?

MAKSIS. Mana latviešu armija iekaros visu Eiropu!...

MARIJA. Viņš ir sajucis...

JĀNUSS. Viņš ņirgājas!

Voldemārs sit Maksim stipru pļauku, taču viņš, šķiet, sāpes nejūt.

MARIJA. Voldīt!...

MAKSIS. (*lietišķi*) Nu, aiziet! Vediet uz šaušanu! Uzbarosit vispirms, un tad tikai šausiet? Var jau pa gabaliņiem: nocērt roku! Tad otru, tad izņem vienu aci, tad kreiso... Un tad uzcep to aci, vai izžāvē un kaklā kar!...

JĀNUSS. (*vāciski*) Jūs uzbruksit?

MAKSIS. Latviski, latviski runā, cūka!...

JĀNUSS. Aizvedam uz pili – tur viņš sāks runāt.

MARIJA. Tur viņu nošaus: nedēļu nav bijis Ieriķos, nekā taču nezina...

MAKSIS. Bēdziet, bēdziet no šejienes!

JĀNUSS. Uzbrukums būs?!

MAKSIS. Cik tev gadu? Un tev?... Un nebūs vairāk, nebūs...

EDGARS. Paklusē, ja...

MAKSIS. Viņiem tur ir tādi naži, kas ķer cilvēku un griež uz pusēm, pa tūkstoti stundā, un viņi nāk jau...

EDGARS. Aizveries!!!

VOLDEMĀRS. Muld, sadzēries...

MARIJA. Viņš ir aizbēdzis no savējiem, aizbēdzis! (*Maksim*) Tā ir? Esat aizbēdzis?...

MAKSIS. Kad cilvēks pārplīst uz pusēm, tad vispirms tur ir liela kārtība: viss smuki, smuki sakārtots, bet tad tā kārtība sāk ritināties vaļā... (*daļēji vāciski*) Arī smuki, un tur ir tik daudz kam ritināties – kilometriem smuku caurulīšu. Zili, zaļi, sarkanas! Un tās ritinās tā kādu stundu, bet tas, kam tas viss tur ritinās, tas tikai skatās, skatās, skatās, un saka: *Nē, tas neritinās man, tas ritinās Johanam! Nē, Frīdriham! Man viss tur smuki, smuki, smuki!...*

Edgars sit Maksim, tas noklust. Voldemārs rauj Edgaru prom.

MAKSIS. (*ļoti lietišķi*) 15 tūkstoši vīru, 3 tūkstoši zobenu, 7 tūkstoši durkļu, 200 liegabalū...

MARIJA. Ieriķos?!

MAKSIS. Nu, šaujiet: tagad viss skaidrs.

JĀNUSS. Tas nevar būt! Pēc maniem rēķiniem viņi tādu kontingentu... nu, zaldātu nevarēja tur savilkēt. Pat ja sliedes būtu salabotas: nevar! Nav tik daudz!

ALFRĒDS. Cik ir mūsējo? Apmēram?...

JĀNUSS. Man nav datu...

EDGARS. Par Fričiem viņam ir, par mums nav! Vēsais! Vēsais *ikaunis!*

JĀNUSS. Tāds karsts latvietis!...

Voldemāram atkal jāsavaldā Edgars.

VOLDEMĀRS. (*Edgaram*) Mēs iesim, iesim, pabeigsim un iesim: visi, kas pierakstījušies, dabūs šautenes, man arī tā teica...

MAKSIS. (*Marijai*) Man te aiz krekla... Paņem te, aiz krekla...

ROBERTS. Nerunā, nesienies ar viņu!!!...

MAKSIS. Pēdējā vēlēšanās, pēdējā!...

ROBERTS. Kur tava muiža bija?

MAKSIS. Es esmu tavs galvenais ienaidnieks. Un tu mans: dod roku! Dod...

ROBERTS. Kāpēc?!

MAKSIS. Noskūpstīšu.

MARIJA. Mēs nešausim!

MAKSIS. Pirms nāves...

EDGARS. Idiots!

MAKSIS. Es esmu karā piecus gadus, piecus... jau piecus...

Edgars atkorķē kandžas pudeli, iedzer lielu malku, norij ar pamatīgu viebšanos.

MAKSIS. Iedod: man galva sāp...

EDGARS. Kamēr nav nost!...

Alfrēds tomēr atņem Edgaram pudeli, liek to pie Makša lūpām. Viņš dzer nesaviebdamies.

MARIJA. Tev kaut kā jāpārgērbjas: tur ir mūsējie.

EDGARS. Ko tu vari muldēt?!

Edgars iespiež Jānusa šautenes stobru Maksim krūtīs.

EDGARS. Skaiti tēvreizi!

MAKSIS. Augstāk, augstāk, kur sirds! (*Marijai*) Izņem, te papīri, papīri, aiz krekla, paņem!...

JĀNUSS. Nav pielādēta.

*Edgars met šauteni zemē, iet strauji prom, pa vārtiem laukā.
Brīdi klusums.*

ROBERTS. Kur orķestris iet?... Nu, kad visi metas uzbrukumā...

MAKSIS. Orķestris?!... (*smejas*) Orķestris! Pa priekšu visiem iet! Jā, un uz viņiem neviens nešauj: tā ir kara likumos norunāts! Un tikai tad, kad orķestris ir prom, tad

visi sāk viens uz otru šaut! Diriģents saka – *viens, viens, viens-div-trīs*, un (*vāciski*) atiet!!!...

*No stūra tumsas iznāk Elvīra ar Hermani, Elvīra ir iekērusies viņam elkonī,
Hermanis klusi smaida.*

ELVĪRA. Mēs izdomājām! Rīt no rīta meitenēm jāsāk pierakstīties rotā! Par māsām. Iesim visi kopā! Katrā armijā ir medicīna, sanitāri!...

JĀNUSS. Pirkstu pārsiet māki?...

ELVĪRA. Jūs šaut mākat?... Tūlīt patrenēsīties! Kurš būs ievainotais? Galvā, teiksim...

Viņa plēš no Hermaņa apmetņa nost apakšējo malu: acīmredzami pārsējam.

ELVĪRA. (*stājas*) Kas jums te notiek? Kas par sērām? Kur Lāču plēsis? Kas notiek?... Friči pilsētā?! Kur mūsējie? Visi prom?...

JĀNUSS. (*par Maksu*) Mums viņš jānodod pavēlniecībai, kopvedim!

MARIJA. Nē!

VOLDEMĀRS. (*Hermanim, par raidītāju*) Paklausies, kas tur notiek!

Hermanis dodas pie raidītāja.

ROBERTS. (*Maksim*) Kas ir čirčīks?

ALFRĒDS. Kas ir čirčīks?

MAKSIS. Kas ir čirčīks?...

ROBERTS. Tā ir parole? Segvārds?

JĀNUSS. Kur ir čirčīks?

VOLDEMĀRS. (*par Hermani*) Viņš dzirdēja jūsu radio sarunu.

ELVĪRA. Kāds tur tam čirčīkam teica, ka šonakt viss būšot mierīgi.

MAKSIS. Viņi visi tur ir kopā – pa radio runā uz blakus telti?...

HERMANIS. Smags gaiss, neko nevar uztvert – kluss!...

JĀNUSS. (*par Maksu*) Viņu vienalga nošaus, ja ieraudzīs...

Pēkšņi noskan kalnu riteņu stīpas pa bruģi otrpus vārtiem.

VOLDEMĀRS. Uzrāvāties!...

*Visi zūd mūra spraugu tumsā – Maksis tiek rauts līdzī, Hermanis paspēj iestumt
ēnā arī raidītāju. Rati klust, bet pēc brīža pagalmā piesardzīgi ielūkojas Jānis
Prīmanis – ugunsdzēsēja tērpā, ķiveri galvā, petrolejas lampu rokā.*

PRĪMANIS. Vīri?... Vīri?!...

*Jau drošāks ienācis pagalmā, Prīmanis aplūko mucas, uzēd desu, bet kandžas
pudeli iespiež padusē. Tad viņš velk pagalmā iekšā savus divričus – tajos trīs
pamatīgas armijas piederības kastes. Prīmanis acīmredzami rīkojas pierasti un*

mērķtiecīgi – izņēmis no ratiem lāpstu, viņš pagalma attālākajā stūrī sāk rakt. Jau pēc brīža Prīmanis ir attūrījis metāla plāksni, kas izrādās savdabīgs slēptuves vāks. Viņš ceļ bedrē iekšā kasti no ratiem – tā ir smaga. Kamēr Prīmanis bedrē, tai apkārt stājas no slēptuvēm iznākušie – visi, izņemot Mariju un Maksu.
Prīmanis izbīstas ne pa jokam.

PRĪMANIS. (*smejas*) Tā, puikiņi, bez valodas var palikt!... Ko te darāt? Karnevāls? Es jau domāju, ka mūsu vīri, armija – pirms gulēšanas: uzēd, ierauj...

JĀNUSS. Pieveda munīciju?

PRĪMANIS. Jū! Katram puikam vismaz pa divi stobri sanāks! Ja tik panest varēsit!

VOLDEMĀRS. Ko dari?

PRĪMANIS. Jūs nekā neesat redzējuši, skaidrs – armijas slepenie krājumi.

Gadījumam, ja jāatkāpjas.

Voldemārs ielec bedrē.

PRĪMANIS. Fiksi laukā! Mājās, gulēt!

ALFRĒDS. Kāds ir jūsu statuss?... Kas jūs esat?

PRĪMANIS. (*smejas*) Es jūsu priekšnieks esmu! Tāds man tas status-matuss! (*korķē vaļā kandžu*) Iedzer, vīri, pabučojas un *marš* mājās! Varbūt rīt būs jākaro: izguļās!

VOLDEMĀRS. Labs krājums! *England...*

PRĪMANIS. Lien laukā!!! Tūlīt ka uzdošu!!!... (*vēzējas ar lāpstu*).

VOLDEMĀRS. Konservu diviem gadiem vismaz.

PRĪMANIS. Puikas! Pagaidām vēl es lūdzu pa labam, ja?!...

HERMANIS. Zogat?

PRĪMANIS. Klausieties, jūs esat manu bērnu vecumā! Nešķiet, ka jāpievaldās? Zaļknābji! Jaunatne! (*Elvīrai*) Tavs vecais zina, ka tu te ar puikām pa nakti?! Nu, laiki!... *Marš*, mājās, teicu!!!...

Jānuss ar Alfrēdu atņem Prīmanim lāpstu.

PRĪMANIS. Man, draugi, ir arī revolveris!...

Jānuss pirmais izvelk aiz biksēm aizbāzto Makša revolveri.

PRĪMANIS. Puikiņas... mēs taču esam vienā armijā, mēs taču skolā tikāties šodien! (*Hermanim*) Es tevi redzēju tur, vai ne? Pažarniekus taču iecēla jums par priekšniekam, ne? Ir tā?

HERMANIS. Neko neiecēla...

JĀNUSS. Armijai nepietiek munīcijas! Kara tribunāls...

PRĪMANIS. Nepietiek?! Armijai?!... Maniem bērniem gan visa gana?! Tu zini, kas ir bērni, zini? Armijai, redzat!... Nu: armijas izcīnīsies, būsīm laimīgi, ja? Brīvā,

pavisam brīvā Latvijā. Brīvā! Brīvā no bērniem, no maniem bērniem, no cilvēkiem vispār! Nu, šaujiet mani nost, patrioti! Nekurzemes patrioti! Kuru valdība kaut kādā teltī dzīvo Liepājas pludmalē, vai? Nu, uz priekšu!...

VOLDEMĀRS. Nekliedz!...

PRĪMANIS. Nē! Jūs gribējāt, lai es runāju – tad klausieties! Man ir pieci bērni: mazāki par jums. Kāds zināja, ka būs karš, zināja? Jūsu vecie zināja? Tad jūs vispār nebūtu te! Jā, viņi jūs saražoja, lai tagad būtu kam tās plintes plecā uzkārt, vai ne? Un par lielgabalu gaļu parūpējās! Laikus! Malači! Paldies Dievam, ka manējie mazāki. Un tie ir mani, un tikai man viņi prasa ēst, un prasīs tikai un vienīgi man! Un pareizi darīs, jo man bija jādomā, kad es viņus gribēju! Viņi prasīs man: vienalga kāda armija vai valsts te būs! Vienalga!!! Kura tagad ir, a?! Mūsējā? A pirms tam arī tak bija mūsējā! Kuru tā otra mūsējā atkal izdzina!... Paldies, ugunsdzēsēji visiem vajadzīgi, paldies, ka ir darbs! Vakar mūs pirmo reizi ieskaitīja armijā, pirmo reizi! Atkal paldies: kaut kas jauns, nebijis! Cīnīsimies, mani bērni, lai glābtu mūsu bērnus! Mirsim, bērni, par bērniem! Uz priekšu!!!...

Prīmanis strauji klust, metas prom.

VOLDEMĀRS. Pagaidi!...

Prīmanis tiešām arī stājas un nāk atpakaļ.

VOLDEMĀRS. Mēs nevienam nekā neteiksim, tikai patronas un granātas ved atpakaļ.

PRĪMANIS. Dārza iela 16. Ja sabumbos – nāciet šurp, ņemiet visu ciet: cits neviens nekā nezina. Mums vairs nevajadzēs: es bērnus laukā nelaižu...

ELVĪRA. Varbūt vajag viņus kaut kur aizvest?...

PRĪMANIS. Kur?! Kur ir tā vieta?! Kur?!... Uz Ameriku? Iedod biļeti! Sešas!!!...

Prīmanis lec bedrē, rosās pa to, izceļ tikko ielikto kasti.

PRĪMANIS. Padod to zaļo, tur sausiņi!...

Voldemārs tomēr atver kasti pirms padot lejup.

Pēkšņi no ēnas laukā skrien Maksis – joprojām sasietām rokām, neatskatījies viņš nozūd prom pa vārtiem. Dažus soļus viņam nopakaļ paskrien Marija. Jānuss ar Alfrēdu gan metas Maksim nopakaļ sparīgi, tomēr Voldemārs viņus stādina.

VOLDEMĀRS. Pagaidiet!...

MARIJA. Izrāvās...

VOLDEMĀRS. Kur mēs viņu liksim?

JĀNUSS. Pēc tam viņš šaus uz mums!

VOLDEMĀRS. Viņš ir no savējiem aizbēdzis!

JĀNUSS. Un tu tam tici! Tā mēs uzvarēsīm?!... Stulbums!...

*Prīmanis ar būsķi liek vietā slēptuves metāla vāku. Alfrēdam pie kājām viņš
nomet jaunus, melnus stulmeņus: Alfrēda apavi tiešām ir nožēlojami.*

ALFRĒDS. Man nemaz nevajag...

Ne vārda vairs neteicis, Prīmanis stumj savus divričus prom.

ALFRĒDS. Palīdzēt?...

Prīmanis nozūd vārtu tumsā, tad tomēr atgriežas.

PRĪMANIS. Rīt desmitos mācības – izvēršanās: atceraties?...

*Tad viņš nozūd pavisam. Brīdi klusums, kamēr divriču riteņi tumsā aizklaudz pa
bruģi.*

JĀNUSS. Un zagļus mēs arī laižam vaļā!... Vendu valsts!...

*Pēkšņi skan soļi: tie ir tik strauji, ka neviens nepaspēj nozust. Nācējs ir Edgars -
viņš ir ticis pie šautenes un mugursomas.*

EDGARS. Palaidāt frici?!?!... Forši?!?!...

VOLDEMĀRS. Izbēga...

EDGARS. Un kas tad viņam rokas atsēja?! Varbūt viņš manējos ir šāvis!...

MARIJA. Nē, nav!

EDGARS. Pats tika vaļā, ja?!

VOLDEMĀRS. Ko tad nešāvi? Vajadzēja!

EDGARS. *(par šauteni)* Visa eļļā!...

JĀNUSS. Atveda? Skolā?... Pilnīgi jauna, divas dienas jātīra tāda...

MARIJA. *(par Eduarda apmetni)* Tu tāds biji skolā?

EDGARS. Nepamanīja neviens – visi ņemas ar to eļļu... Skaties, cik patronu!...

JĀNUSS. Valmieriešiem arī dala?

EDGARS. Tev taču jau ir!

JĀNUSS. Nestrādā! *(Alfrēdam)* Paņemšu tev arī!... *(prom)*.

HERMANIS. Tagad jāiet pakaļ? No rīta nevar?

EDGARS. Neviens jau tur neguļ.

ELVĪRA. *(pēkšņi, raud)* Beidziet! Beidziet! Apklustiet!!!...

MARIJA. Kas notika?

ELVĪRA. Viņa bērni!... Viena bumba, un...

VOLDEMĀRS. Mums gan vajag divas!...

ELVĪRA. Bet viņam nav taisnība! Nav taisnība!

MARIJA. Par bērniem?

ELVĪRA. Mēs atšķiramies! Atšķiramies no citiem! Mēs būsim citādā armijā, jo cits viss ir tas, kas būs!... Pilnīgi cits!...

HERMANIS. Varbūt paiesimies?...

ELVĪRA. Tu dzirdi, ko es saku?! Mani nav jāmierina! Jo es to zinu, un tāpēc es to saku! Dzirdat?! Viņam nav taisnība!!!...

Marija cieši skauj raudošo Elvīru, padzen puišus nostāk.

Roberts atsāk spēlēt, atkal meklē kādas īpašas skaņas. Alfrēds piemēra zābakus,

Hermanis regulē raidītāja pogas – Voldemārs pūlas kaut ko saklausīt tā austiņās.

MARIJA. Viss, viss, viss!...

ELVĪRA. Man visu laiku gribas raudāt, visu laiku, es nesaprotu!... Es esmu tik nelaimīga un... tik laimīga vienā reizē!... Tā taču nemaz nevar būt, ne? Nesaprotu...
(čukst) Tu pateici viņam?... Dzirdi? Pateici?...

Marija māj noliedzoši.

ELVĪRA. Ko tad jūs tur tik ilgi darījāt?

MARIJA. Un jūs?

ELVĪRA. Runājām, runājām, runājām... Nu?! Ko viņš teica?

MARIJA. Es nepateicu.

ELVĪRA. Mums vairs nav jābaidās, ir jādzīvo citādi. Nu ko tev tētis var padarīt? Un ja vēl ir īsts vīrs. Nav jau uzreiz jāprecas: karš tomēr, saki viņam...

MARIJA. Tētim pateicu...

ELVĪRA. Izdzina!!! Un tu nekā nesaki!...

MARIJA. Neizdzina. Lai darot, kā man vajagot...

ELVĪRA. Nē, nu veicās taču kādam, ne?!... Un ja nu viņu atlaiž no skolas?

MARIJA. Viņš jau to bērnu negaida...

ELVĪRA. Bet skandāls būs, būs: direktora meita!...

MARIJA. Viņš priecājās, tiešām... Mamma raud.

ELVĪRA. Nu? Un Pižons?!

MARIJA. Es neteicu. Un neteikšu. Tagad. Viņš visu laiku par to domās... nu, kad karos... Domās un nebūs uzmanīgs...

ELVĪRA. Muļķe! Tieši otrādi: viņš tevis un bērna dēļ uzmanīsies simtsreiz vairāk!...
Tu tiešām varēsi nepateikt?

MARIJA. Rīt varbūt... Es nezinu, kā viņš... un viņa vecāki...

ELVĪRA. Uzzināji kaut ko: kas viņi?...

MARIJA. Nesanāca pajautāt.

ELVĪRA. Kā tu vari negribēt izstāstīt?!...

MARIJA. Es gribu, gribu, gribu!...

ELVĪRA. Šovakar! Zvēri!...

MARIJA. (*smejas*) Šovakar!... Zvēru!...

Pēkšņi pagalmā satraukts ieskrien Jānuss.

JĀNUSS. (*čukst*) Šurp nāk... manis te nav! Nav un nav bijis! Skaidrs?!... Lūdzu!!!...

Viņš mirklī nozūd tumšā mūra spraugā.

Pagalmā straujā ienāk Juhans Sārs – brezenta apmetnī, ar ārsta sakvojāžu rokā.

JUHANS. (*Alfrēdam*) Tikai nesaki, ka viņa te nav!...

ALFRĒDS. Nav...

Juhans staigā pa pagalmu, ielūkojas tā stūros.

JUHANS. (*igauniski*) Lielī puiši tā dara? Es domāju, ka varu tev ticēt! Pats teici! Tā ir glēvulība, nevis drosme. Katrs muļķis var nepildīt solījumus! Jānus!!!...

Juhans strauji dodas turp, kur iesprucis Jānuss, taču iznāk atpakaļ viens.

JUHANS. Pasakiet viņam, ka mēs esam Rīgas ielā 20, ka viņam jāatnāk. Sanitārā daļa.

ELVĪRA. Jūs esat armijas dakteris? Mēs gribam pierakstīties, abas! Par māsām.

JUHANS. (*pēc brīža*) Visi iesit? Karot?

ELVĪRA. Kāpēc meitenes nevar? Tas ir novecojis priekšstats! Mēs esam tādas pašas kā jūs, tieši tādas pašas!...

JUHANS. Vecāki zina?

ALFRĒDS. Nevarēju jau pateikt: kamēr līdz mājām – pusdiena...

JUHANS. Jānusam tikai ap stūri bija jāapiet!

ALFRĒDS. Mēs nespējam, bija jānāk šurp, uz Cēsīm, garš ceļš, un nekā vairs nevarēja darīt...

ELVĪRA. Viņš tic Latvijai! Un mēs visi arī!...

HERMANIS. Jūs esat Igaunijas armijā? Jūs ieņēmsot visus Ziemeļus, ja?

JUHANS. Šajā karā gūstekņus neviens neņem! Neviens un nevienu! Un nekad. Tas zināšanai!...

Juhans strauji griežas un dodas prom.

Brīdi klusums.

ROBERTS. Tas nozīmē – uzreiz nošauj?...

ELVĪRA. Tante teica!...

VOLDEMĀRS. Desas!...

No slēpņa iznāk Jānuss.

JĀNUSS. Kā viņš zināja, ka esam te?

ALFRĒDS. Es nē! Es tikai skolā puikām teicu, ka būsīm te – ja karot jāiet gadījumā...

ELVĪRA. Viņš ir kara ārsts?

JĀNUSS. Viņš atteicās, aizgāja! Tas esot par prastu!...

ELVĪRA. Bet tagad viņš ir te.

JĀNUSS. No visa raustās! Par visu esot lēni jāapdomā! Vēsi, *ikauniski!*...

VOLDEMĀRS. Kāds dakteris viņš ir?

JĀNUSS. Kaut kādus pulverišus jauc: kas mums visiem paildzinātu dzīvi! Paliksim nemirstīgi! Skalpelis esot muļķu instruments!

ROBERTS. Baigi tevi dauzītu, ja noķertu?

JĀNUSS. Lai pamēģina!!!

ELVĪRA. Es nepiekrītu, nepiekrītu, nepiekrītu! Tikai mums to vajag, mums tur jābūt! Ja ne mēs, kurš tad vēl cits?!

JĀNUSS. Nav ko daudz klausīties! Un muldēt nav ko!!!...

Strauji dodas prom.

EDGARS. Paņem maskas! Snuķus! Man nav somā ielikts!...

Jānuss prom nekā neatbildējis.

ALFRĒDS. Uh!... Uzsprāgs vēl! Viņam ir iesauka: *pumpa!*...

HERMANIS. (*smejas*) Pumpa?!

ALFRĒDS. Ikaunī taču nemāk izrunāt „B” burtu, viņiem visur ir „P”, nezināji?

Bumba-pumpa, barons-parons!... *Paronov pitj puģem!*... Bumba viņš ir! *Pumpa!*...

ROBERTS. Mans vecais arī laikam baigi mani piekautu...

ELVĪRA. Bet viņiem nav, nav, nav taisnība!!!...

Roberts ķeras pie bajāna.

ELVĪRA. Spēlē!... (*deklamē*) Nav, nav taisnība tā, nav, nav, nav...

Mazpamazām viņa cenšas savirknēt jaunas dziesmas vārdus. Šad tad pa kādam iesprauž arī pārējie. Piedziedājums top gatavs jau visai drīz – „visi var visu – vēvēvē!”...

Kamēr tiek sacerēti citi panti Voldemārs ved Hermanis sānis.

VOLDEMĀRS. Kas tur bija ar to *čirčiku*?

HERMANIS. Kādu *čirčiku*?

VOLDEMĀRS. Tavu *čirčiku*.

HERMANIS. Nē, nu jā, skaidrs!... Viņi tur tā arī teica, ka šovakar viss mierīgi, visi guļ, un es nevaru zināt, kas tas *čirčiks* tāds ir, un kāpēc tas viņiem tur jāsaka, jāziņo...

VOLDEMĀRS. Nestrādā tā kaste? Nav nekāda *čirčika*?

HERMANIS. Tagad tu visiem pateiksi?... Strādāja, bet tad gaiss mainījās un nevarēja vairs frekvenci noturēt... Es varbūt kaut ko labu arī esmu izdarījis: mēs esam mierīgi, un tāpēc varbūt esam te arī... laimīgi drusku!...

VOLDEMĀRS. Es jau neko nesaku.

HERMANIS. Bet saproti: radio ir baigi smalkā lieta...

VOLDEMĀRS. Esi laimīgs, sīkais?

HERMANIS. (*smejas*) Es tevi nositīšu! Lielais!

VOLDEMĀRS. Baigi gribas... nezinu, varbūt laiku apstādināt!

HERMANIS. Man gan ne! Es viņu pavadīšu uz mājām: mēs sarunājām!

VOLDEMĀRS. Kas tad pēc ričuka nāks?

HERMANIS. Uz tevi baigi skatās! Vari minēt trīs reizes, kas! Es tinos!...

Hermanis atgriežas pulciņā, pie Voldemāra pienāk Marija.

VOLDEMĀRS. Dzirdēji: skalpelis esot muļķu instruments!... Zini, es arī būšu dakteris, izdomāju! Dzirdi?

MARIJA. Tev jau asinis nepatīk.

VOLDEMĀRS. Tu gan vari litriem dzert! Un ne jau visiem ārstiem jāgriež. Es būšu, teiksim, slikto slimību dakterīts! Nopietni! Neredzēji avīzē: kara laiks un tikai viens vienīgs sludinājums katrā numurā – venerologs. Rāmis pa puslapu. Nekad nepazudīšu!

MARIJA. Karš jau nebūs vienmēr... Zini...

VOLDEMĀRS. Zinu, zinu, zinu!... Nu, nevajag atkal. Skaidrs, ka es iešu kopā ar visiem, kad vajadzēs. Kāpēc tu netici? Es jau nedzīvoju viens, skaidrs... (*par citiem*) Īsti teļi, bet par to vērts... Es taču saprotu, ka citādi būs... citādi, saprotu. Nu, izbeidz tā skatīties! Citādi nozagšu un apēdīšu!...

MARIJA. Zini...

VOLDEMĀRS. Zinu!!!... Es tevi brīdināju!!!...

Voldemārs ceļ Mariju augstu gaisā, met pār plecu, lai dotos prom.

Taču tad tālumā noskan lielgabalu kanonāde. Bet tepat blakus, otrpus mūriem sāk kaut griezīga sirēna. Visi stingst. Kaukšanai klustot, brīdis klusuma.

No tāluma skan kauja – lielgabali, ložmetēji, sprādzieni. Pils pusē pamatīga rosība.

HERMANIS. Mācības!...

EDGARS. (*par šauteni*) Nevar ielādēt, nevar!...

ELVĪRA. Sākas! Sākas!!!...

ALFRĒDS. Kas tie ir? Sarkanie?...

VOLDEMĀRS. Sen jau Latgalē prom...

ROBERTS. Vācieši ir mūsējie, viena armija taču...

VOLDEMĀRS. ... tante teica... Mēs viņiem vairs neesam *mūsējie*...

EDGARS. Nevar ielādēt!!!...

HERMANIS. Mums jāiet!

ELVĪRA. Sākas! Beidzot!...

ALFRĒDS. Rīt mācības, no rīta...

EDGARS. Eļļā! Viss eļļā!!!...

*Pa vārtiem pagalmā aizelsies ieskrien Jānuss – notiekošais viņu acīmredzami
sajūsmina. Jānusam rokā trīs šautenes, plecā trīs mugursomas.*

JĀNUSS. Friči!!!... Uzbruka tomēr!

MARIJA. Bet *čirčiks*...

JĀNUSS. (*par šautenēm*) Vairāk vienam nedeva – mauciet paši pakaļ! Ejam laukā no pilsētas tieši divos un trīsdesmit minūtēs: no tirgus laukuma! Visiem jābūt uz strīpas!...

*Vienu no šautenēm ņem Alfrēds, par lieko pacīnās Hermanis ar Robertu, uzvar
Hermanis.*

HERMANIS, ROBERTS, ALFRĒDS. Eļļā! Eļļā!!!...

JĀNUSS. Pa ceļam tikai stobru izšrubējiet! Baigais mākonis nākot mums virsū kādi pieci tūkstoši vismaz! Pieci tūkstoši pelēko!...

Pēkšņi Marija raudādama skrien prom. Voldemārs nopakaļ. Abi prom.

EDGARS. Nevaru ielādēt!...

JĀNUSS. Kas pa stobru lādē?! Tā bija pirms simts gadiem! Skatās visi uz mani!!!...

Viņš demonstrē, kā lādējama šautene. Ielādējis viņš izšauj gaisā.

HERMANIS. Klusāk!...

JĀNUSS. (*par pili*) Tur jau visi prom: tirgus laukumā! Mēs visi iešot kopā!

ROBERTS. Vēl divdesmit minūtes...

ELVĪRA. Ir sācies!...

HERMANIS. (*Elvīrai, par raidītāju*) Tu noslēpsi?

*Robis jau liek futlārī bajānu, Hermanis ver ciet raidītāja kasti. Alfrēds sniedz
Elvīrai savas aprakstītās lapiņas.*

ALFRĒDS. Man nav kur citur atstāt...

ELVĪRA. (*aizver acis*) Divas sekundes!... Tikai viena sekunde tagad!...

*Alfrēds skūpst Elvīru, viņa to cieši skauj. Hermanis ar Robertu brīdi stāj,
notiekošajā lūkodamies. Hermanis neiztur pirmais – viņš atrauj Elvīru no Alfrēda*

un ņemas to izmisīgi skūpstīt. Tad viņa vietā nāk Roberts. Visbeidzot skūpstās viņi visi četri – izmisīgi kļaudamies viens otram klāt.

Pār pilsēta atkal noskan griezīgā trauksmes sirēna. Kauja dun jau tuvāk.

ELVĪRA. Es arī eju!!!...

HERMANIS. Meitenes neņems...

ELVĪRA. Puisis būšu!... Dod jaku!

Viņa rauj nost savas drēbes, lai pārģērbtos – Elvīrai tiek pa jakai no visiem trim puīšiem. Tad viņa metas uz Prīmaņa slēptuvi. Puīši nopakaļ. Visi ņemas rakt to vaļā.

ELVĪRA. Šis ir pavisam cits karš, pavisam! Te esam mēs visi, te es neesmu es, tu neesi tu – tikai visi, visi, visi!... Cik pulkstenis?

ROBERTS. Vēl desmit minūtes...

Slēptuvē tiešām atrodas Elvīrai nepieciešamais vīriešu apģērbs – tiesa, stipri par lielu. Arī zābaki. Un žokejmice.

HERMANIS. Mantas nav kam atstāt!...

ELVĪRA. Paliēc sargāt!

ROBERTS. Metam bedrē!

Slēptuvē tiek iecelta visa puīšu mantība. Kad slēptuve ciet, Elvīrai rokā kandžas pudele.

ALFRĒDS. Drosmei?...

ELVĪRA. Vajag? Esi nobijies?

ALFRĒDS. Nē, nu...

ELVĪRA. Mums tikai šķiet, ka esam nobijušies! Patiesībā tās ir izjūtas, kādas mēs nekad, nekad, nekad neesam vēl jutuši: mēs dzīvojam brīdi pirms kaujas! Pirms īstas un taisnīgas kaujas! Tās nav bailes, tas ir... lepnums! Mēs to zinām, mēs to saprotam! Mēs ejam, jo saprotam!... Un svinēsim, kad atgriezīsimies! Pēc kaujas, šeit pat!...

Elvīra ietin pudeli savā baltajā kleitā un ieslēpj to kādā mūra spraugā.

ELVĪRA. Nu?!...

ROBERTS. Krievi parasti piesēž pirms ceļa...

ELVĪRA. Mums ir jāiet, ne jāšēž!!!... (*Edgaram, Jānusam*) Ejam!!!...

JĀNUSS. Vēl desmit minūtes – tiekamies laukumā!...

Hermanis, Alfrēds, Roberts Elvīrai nopakaļ, prom.

JĀNUSS. Gribu redzēt, kā skuķi karo! Spiedz droši vien!...

EDGARS. Atkal iesprūda!!!...

JĀNUSS. Uhhhh!!! Necerēju, ka jau tik ātri!... Nomierinies! Tā tu nevienu nenošausi – ja rokas dreb!

EDGARS. Būs jāšauj jau, domā?...

JĀNUSS. Pierē mērķē! Pierē! Dzirdi?!... Ejam!...

EDGARS. Ja gāzes šaus – snuķu nav...

JĀNUSS. Ko tu vari sēdēt?! Īsts latvietis! Kāds tu būsi saimniekpaps? Tu sēdi, kad rudzi jāpļauj?! Tagad tas pats!...

EDGARS. Vecais nosītis mani...

JĀNUSS. Ja fricis nenošaus! Ejam!!!... O, dzirdēji – tonnīgā *pumpa*...

Jānuss aizskrien neatskatīdamies.

Edgars brīdi viens, tālumā dun kauja.

Strauji pagalmā atgriežas Marija un Voldemārs.

VOLDEMĀRS. Visi prom? Ko sēdi?...

MARIJA. Šodien varbūt tikai vīri: kamēr jūs neesat apmācīti...

VOLDEMĀRS. (*Edgaram, klusu*) Neviens taču nekā neteiks... nu, ja neiesi. Tas ir brīvprātīgi. Kurš tevi var nosaukt par glēvuli? Tevi? Neviens, dzirdi. Nākošreiz, rīt varbūt...

EDGARS. Nebūs nākošreizes, varbūt...

VOLDEMĀRS. Lāču plēsi... ejam kopā, es solīju. Bet varu iet viens, nekas... Tev sāp kaut kas?

EDGARS. Vecajiem varbūt brālis piedzims – lai saimnieks...

VOLDEMĀRS. Mēs šaut ejam, ne mirt!

EDGARS. Ejam!!!...

Edgars dodas prom ļoti strauji.

Tomēr pie pašiem vārtiem viņu stādina Marija. Viņa skūpst Edgaru – uz lūpām, karsti. Brīdi klusums.

MARIJA. Ej! Nu! Līdz vakaram!... Ej!!!...

EDGARS. Tas nenoslīks, ko jānošauj!...

Edgars prom. Marija skauj Voldemāru.

MARIJA. Viņam vajadzēja, piedod.... Neesi mulķis. Varbūt vēl nekad viņu, neviena...

VOLDEMĀRS. Nē, nē paskrien vēl pakaļ...

Marija skauj Voldemāru vēl stiprāk, skūpst viņu: beidzot arī viņš atbild ar to pašu.

MARIJA. Ej... Tu viņam solīji.

VOLDEMĀRS. Nu? Ko tu gribēji teikt?

MARIJA. Visu jau pateicu!

VOLDEMĀRS. Kur vakarā? Šeit!

MARIJA. Tev būs kauns, ja es pavadīšu?...

VOLDEMĀRS. Nē! Protams – tur būs vēl daudzi, ko sabučot: kāds simtiņš!...

Marija viņam sit, abi smejas.

VOLDEMĀRS. Vakarā pateiksi? Zvēri?

MARIJA. Zvēru!... Zvēru zvēram zvēru zvēru! Zvēru zvēru zvēram zvēru! Zvēram
zvēru zvēra zvēru!...

Joprojām apskāvušies, abi prom.

Kauja tuvojas, kāds lielgabala lādiņš krīt pavisam netālu.

Atkal skaļi gaudo sirēna.

II cēliens

Turpat. Pēc trīsarpus stundām.

Lāpas vēl deg.

Slēpdamās mūra sienu ēnās, pagalmā ielavās Marija un Elvīra. Viņas taisnā ceļā dodas uz Prīmaņa slēptuvi. Nemas vērt to vaļā.

Abas čukst.

ELVĪRA. ... Viņš ir pilnīgi traks, ārprātīgs, pilnīgi!... Tam viņa Jēzum tur beigās paliek tikai kaut kādas ķeskas uz skeleta un viena acs. Visur šauj, visur gāzes, bet viņam jau nekā vairs nevar izdarīt. Viņš lido pār karalauku un visu redz – tāpēc viņam tā acs... Pilnīgs murgs!... Un tad vienā vietā...

MARIJA. Izbeidz!...

Elvīra ir izvilkusi no azotes apburzītu papīra lapu žūksni, lasa no tām.

ELVĪRA. (*vāciski*) ... Tai vietā ir viesojies ļaunums pats, pats personīgi... (*latviski*)

Nu, tur tāda vieta, kur piecdesmit tūkstošu karavīru zarnas vienā lielā čupā, un tai čupai augšā sēž viņa māte, nu – Marija...

MARIJA. Tev tas šķiet smieklīgi?!

ELVĪRA. Tas ir slimī! Bet... to nemaz viens cilvēks izdomāt nevar! Tas ir graužoši, tik jauns kaut kas! Tas ir...

MARIJA. Tas ir romāns! Nāc, cel!

Abas stīvē augšā slēptuves vāku.

ELVĪRA. Bet viss tur ir tik baigi pa īstam: tu pilnīgi redzi visu: to, ko pat mēs neiedomātos...

MARIJA. Pati teici – murgs, slimis murgs...

ELVĪRA. Ģeniāls murgs...

MARIJA. Izmet! Tūlīt sadedzināšu!

ELVĪRA. Tu viņam solīji saglabāt!

MARIJA. Es nekad vairs viņu nesatikšu, nekad mūžā! Dod šurp!...

ELVĪRA. Klusu!!!...

Abas stingst. Viss ir kluss, taču tad netālu noskan ložmetēja kārta, tad kāds atšaudās.

ELVĪRA. Baigi tuvu!...

MARIJA. Vēl nav pilsētā, ne?

Abas lec slēptuves bedrē, stīvē laukā Hermaņa raidītāju.

ELVĪRA. Izlasīji – viņš ir Maksimiliāns Heinrihs brīvkungs fon Meijerfelds: kā skan!... Mātes dzemdē uz savu bērnu kapu kopiņām, viņš raksta...

Marija pēkšņi sāk izmisīgi raudāt.

ELVĪRA. Piedod!... Piedod, piedod! Es nepadomāju! Tūlīt sadedzināšu! Kāds stulbums! Piedod, lūdzu, lūdzu! Nezinu, kas man uznāca!...

MARIJA. Tad dari kaut ko beidzot!

Elvīra rauj vaļā raidītāja kastes vāku, velk laukā antenu, austiņas.

ELVĪRA. Kur te kas jāsprauž – es taču nepamanīju...

MARIJA. Tad izdomā!

ELVĪRA. Klusāk!!!

MARIJA. Varbūt viņš tikai lielījās, ka tā kaste strādā.

ELVĪRA. Es dzirdēju, tiešām – tādas skaņas...

MARIJA. Eņģeļu skaņas!... Viņš to *čirčīku* tikai pats visu laiku dzirdēja, ne? Viņš viens.

ELVĪRA. Ko tad mēs atskrējām?

MARIJA. Mēģinām! Nestāvi!!!...

Elvīra rosās ap raidītāju, cenšas rīkoties, kā to darījis Hermanis.

MARIJA. Ja arī viņi atkāpjas, jānāk tomēr caur pilsētu – gar Jurgū muižu nav kārtīga ceļa, tētis saka.

ELVĪRA. Karo jau arī pa laukiem un mežiem...

MARIJA. Tu vienmēr teiksi *nē!*, vienmēr! Jā, jā, jā – viņi visi ir jau nošauti, un tāpēc gribēdami nevar vairs te atnākt! Nē! Friči viņus ar zarnām pie kokiem piesējuši mežā!...

ELVĪRA. Bet tā ir – ne tikai pa ceļiem karo...

MARIJA. Atvaino... Es nesaprotu, kas notiek!.. Mamma teica, ka ja gaidi bērniņu, tad...

ELVĪRA. Ja viņi atkāpjas, tad viņi ir dzīvi – citādi jau nav kam atkāpties: tev tā nešķiet?... Izbeidz! Nekur tu Pižonu neesi iegrūdusi: tas ir stulbi!

MARIJA. Viņš nebija pierakstījies, viņš nemaz negribēja iet...

ELVĪRA. Bija, nebija! Bet gāja, un pats gāja, neviens ar koku nedzina! Tādās lietās nevienu iegrūst nemaz nevar.

MARIJA. Mēs esam brīvprātīgi te, ja?!... No laba prāta un patikšanas!... Ja es nebūtu tik stulba!...

ELVĪRA. Bet tu esi stulba! Izbeidz!...

MARIJA. (*par raidītāju*) Nu, dari kaut ko!

ELVĪRA. Laikam nav ieslēgts kā nākas...

Viņa spiež kādu pogu, kādēļ mirklī rauj nost austiņas.

MARIJA. Ir?! Nu, ir?!

ELVĪRA. Bungādiņas pārplīsa!...

MARIJA. Klusāk!

ELVĪRA. Neviena te nenāks – redzēji, viss izmiris...

Kaut kur noskan ložmetējs, atsevišķi šāvieni, granātu sprādzieni.

ELVĪRA. Ko viņš grib – puiku vai meiteni? Vīrieši jau vienmēr tos puikus grib, ne?

MARIJA. Nezinu...

ELVĪRA. Ko vēl viņš teica?

MARIJA. Neko, nebija laika...

ELVĪRA. Es domāju, ka viņš nobīsies. Nē, nu viņš jau ne, bet vīrieši jau parasti nobīstas, kad pasaka, ne? Itin kā viņiem pašiem būtu tas bērns vēderā, ne?

MARIJA. Viņš teica... mēs vakarā iesim iepazīties ar manējiem... Viņš arī grib būt dakteris....

ELVĪRA. Viņš jau var ar visiem tur kopā neatkāpties, var atnākt mājās pie tevis, varbūt...

MARIJA. Viņš ir kopā ar visiem.

ELVĪRA. Nē, nu skaidrs... O, skan kaut kas...

Abas gan mirklī spiestas slēpties – vārtu ejā pazib kāda ēna. Nācējs ir sieviete.

Arī viņa ir piesardzīga, tomēr acīmredzami meklē ko konkrētu: viņa lūkojas mūra spraugās, to ēnās.

SIEVIETE. (*igauniski*) Nāc laukā! Mēs vēl paspēsim aizlaisties – kamēr friči nav ienākuši...

Sievietei ir vīrieša balss: top skaidrs, ka tas ir pārgērbies Juhans Sārs, Jānusa tēvs.

ELVĪRA. Jūs?!...

Juhans pārbīstas, mirklī viņam rokā uzrodas revolveris. No tā savukārt nobīstas Elvīra. Tad no aizsega lien laukā arī Marija.

JUHANS. Jānuss arī ir te?

ELVĪRA. Jānuss te?

JUHANS. Kur viņš citur Cēsīs liksies?...

PRĪMANIS. Viņi atkāpsies caur pilsētu?

JUHANS. Nē, viņi jau ir otrā pusē – gar Lauciņiem, uz Raunu.

MARIJA. Visi?

JUHANS. Visi. Kas vēl ir.

ELVĪRA. Ir kritušie?

JUHANS. Aizbēgušie vairāk. Tas ir stulbums: viņi taču nejēdz, kur iekūlušies! Nupat trīs puikas no rudziem izvilkta, mājās aizdzinu... Jānuss...

MARIJA. Kas tie bija?

JUHANS. Nav jūsējie.

ELVĪRA. Jūs arī aizbēgāt?

JUHANS. Nē, es eju uz Raunu: tur diviem vīriem kājas jāgriez nost... Viņš nav te bijis?

MARIJA. Vācieši jau ienākuši?

JUHANS. Varbūt jau ir...

ELVĪRA. Mūsējie ir zaudējuši?

JUHANS. Jā, skaidrs! Ar *urā!* pret lielgabaliem!

ELVĪRA. Ja mēs visi tā domāsim, tad...

JUHANS. Gribēji par māsiņu pierakstīties?

ELVĪRA. Nepaņēma. Bet paņems!

JUHANS. Nāc, es ņemu tūlīt! Nāc līdz! Vienam tur zarnas izskrējušas – nāc, nomierini viņu, pastāsti, ka viss ir labi, būs labi!...

Marija sāk aizgūtnēm raudāt, steigšus noskrien stūrī.

ELVĪRA. Bet kāpēc tad jūs pats iesit atpakaļ? Melojāt, ka iesit?...

JUHANS. Es iešu!... Es... tēvi grib, lai dēliem ir labi, labāk, bet, ja... ja nav, ja nebūs to dēlu?...

ELVĪRA. Nevienu, nevienu neredzējāt – ielās?

JUHANS. Tikai vēl divi tādi paši āksti, kā es. Varu saderēt – tētiņi!

ELVĪRA. Sarkanie sievietes arī šāva.

JUHANS. Par ko tad vēl man pārgērbties? Par Mikipeli?!

Marija atpakaļ.

MARIJA. Jūs teicāt, ka viņi gūstekņus neņem...

JUHANS. Neviens neņem, mūsējie arī – dots pret dotu... Idioti, idioti, idioti!!!... Labi, nevajag uzreiz iedomāties... gan jau viss ar viņiem ir kārtībā... gan jau ir pārbijušies, noslēpušies kaut kur...

Viņš neveikli skauj Mariju, kura jau atkal sākusi stipri raudāt.

ELVĪRA. Viņš nekad nenobīsies!

JUHANS. (*Marijai*) Gaidi bērniņu?

ELVĪRA. Kā jūs zināt?!

JUHANS. Viņš noteikti atnāks, noteikti!

MARIJA. Jūs saprotat, kas notiek?

JUHANS. Mēs atkāpjamies. Atkāpties nenozīmē zaudēt, skaidrs – tā ir taktika, stratēģija, lai uzvarētu, teiksim. Noteikti uzvarētu. Jo citādi jau nevar nemaz tālāk karot... nevar ticēt.

ELVĪRA. Mums ir... mēs varam ticēt? Nu, par to visu tur tagad?...

JUHANS. Nu, skaidrs, skaidrs!... Redziet, Igaunija jau ir atsevišķa valsts, un viņiem tur viss ir jau ļoti labi sakārtots, skaidrs...

ELVĪRA. Kā tur ir? Nu, cilvēki citādi dzīvo?... Nu, kā gribās? Nē?

JUHANS. Nu, skaidrs, skaidrs... Pilnīgi citādi. Es biju Rēvelē un... un ļoti nobrīnījos: tie jau vairs nav nekādi *ikauni*... Pavisam citādi, pavisam!...

ELVĪRA. Un sievietes? Tāpat kā vīrieši? Nu, drīkst visu to pašu?

JUHANS. Jā, skaidrs, skaidrs! Vēl vairāk: vīriešus nemaz visur nelaiž... ir vērts par to, skaidrs, vērts...

ELVĪRA. Jūs ārstējat ar kaut kādiem pulverīšiem pret vecumu, ja?

JUHANS. Visi jau smejas... Bet ir tādas vielas – dabā, augos ir tādas vielas, kas var padarīt mūsu dzīvošanu ļoti, ļoti garu... Var. Var, ja vajag! Kam tad vajag?!...

ELVĪRA. Nemirstīgi jau nepaliek?

JUHANS. Kam to vajag? Kam?...

Pēkšņi Marija skaļi iekliedzas un mirklī atraujas no Juhana – viņa sieviešu jaka ir pavērusies, un zem tās ir Juhana paša kreklis: sarkans no asinīm.

JUHANS. Es esmu no karalauka! Es esmu ķirurgs!...

MARIJA. Jūs melojat, melojat!...

JUHANS. Nevienu puiku neesmu šonakt griezis, tikai vīri!...

MARIJA. Skaidrs, ārsts vairs nebija vajadzīgs!...

Juhans gan vēl grib kā meitenes mierināt, taču tad jau visi trīs spiesti slēpties: kāds nāk. Juhanam rokā revolveris.

Tomēr nācējs ir Jānuss – izspūris, dubļains, basām kājām. Viņš spiež pie sejas kabatlakatu. Mezdames skaut dēlu, Juhans viņu pamatīgi pārbrīdē. Tad Jānusu skauj arī Marija. Elvīra gan metas laukā pa vārtiem.

MARIJA. Kur viņš ir? Jūs bijāt kopā? Bijāt?...

ELVĪRA. (*atpakaļ*) Nav vairs neviena...

MARIJA. Bijāt kopā?! Viņi nāk uz pilsētu? Visi?...

Jānuss klusē, stipri dreb. Marija ar Elvīru metas pa vārtiem laukā, prom.

JUHANS. Te nav gāzes, nav!... Elpo, elpo...

Viņš cenšas atņemt Jānusam kabatlakatu, tomēr tas neizdodas.

JUHANS. (*igauniski*) Nu, ģenerāli, baigi vajadzēja?! Bija vareni, labi, ja?! Cik tad nošāvi? Kur šaujamais?!... Idiots! Tava māte jau nosirmojusi! Auns, auns, auns! Sist tevi par maz! (*latviski*) Cik skaisti ir karot, ja? Ģenerālis!... Ko tu man solīji? Ko?!...

Jānuss strauji apskauj tēvu, raud viņam azotē.

JĀNUSS. Braucam mājās...

JUHANS. Skaidrs, skaidrs... Man tikai vēl jātiek drusku līdz Raunai, tad mājās, skaidrs, mājās uzreiz...

Jānuss metas ceļos, skauj Juhana kājas.

JĀNUSS. Mājās, mājās, mājās!!!...

JUHANS. Skaidrs, skaidrs... beidz, izbeidz!...

Jānuss izmisīgi turas pie tēva, Juhans nespēj pat atbrīvoties. Kad tas tomēr uz mirkli izdodas, Jānuss atkal viņu cieši satver. Visbeidzot Juhans sit dēlam pamatīgu plauku. Jānuss rimst.

JUHANS. Nu... esi vīrs. Celies, celies... Tā nevar, nevar... Nu, saņemies, dzirdi? Viss būs labi... Mums tikai ir jāturas, jāturas... Ir karš un tas attiecas uz mums, mums visiem, un tur neko nevar darīt, skaidrs... Uz ielas jau arī var nejauši trāpīt...

Saelpojies tos draņķus? Parādies – acis: pa labi, pa kreisi. Mēle...

Juhans lietišķi novērtē Jānusa stāvokli. Tad skauj viņu.

JUHANS. Tu esi dzīvs – saproti?! Tikai saindējies, saindējies drusku: tāpēc dreb. Bet dzīvs. Tāpēc bail, ka saelpojies... Nekas, nekas... Kurš pateica priekšā, ka jāelpo drēbē – malači! Kāds palika tur?...

JĀNUSS. Mēs ne... vīri... Viņš iedeva man lakatu, viņš...

JUHANS. Viss, viss, viss! Tu esi saindējies – tā ir nervu gāze. Elpo dziļi tagad, elpo!...

Jānuss elpo, klepo, bet asaras nespēj apturēt.

JĀNUSS. Viņi ir tik daudz... visi formās, ar lielgabaliem...

JUHANS. Mēs viņus apstādināsim, apstādināsim... elpo, elpo, elpo...

JĀNUSS. Tu pats saki: bezjēdzīgi! Tu pats!...

JUHANS. Nē, nav bezjēdzīgi, nav!... Bezjēdzīgi ir... puikām iet ir bezjēdzīgi, nejēdzīgi...

JĀNUSS. Vīri arī neko nezināja: tikko pierakstījušies...

JUHANS. Vīri ir vīri... bet puikas ir puikas, skaidrs...

JĀNUSS. Visiem ir jādzīvo! Visiem!!!...

JUHANS. Nu ko tad tu gribi teikt?! Ko?!!!... Bēgam?!

JĀNUSS. Mājās, mājās...

JUHANS. Bet friči atnāks arī tur, pie mammas! Ja mēs neiesim, ja... Redzi, igauņi varēja! Un kas tu esi? (*igauniski*) Igaunu puisis tu esi, un tu arī varēsi, varēsi!...

JĀNUSS. Ko es varēju?! Šaut?! Nošaut kādu?!...

JUHANS. Labi!... Labi. Ko tu gribi darīt?

JĀNUSS. Nezinu...

JUHANS. Tu nekur nevari viens pats tagad iet – nāksi man līdzi, aiziesim līdz Raunai. Man tur... drusku tur sakopšos, un aizskriesim līdz mājām. Mamma jau būs sirma. Labi?

JĀNUSS. Labi...

JUHANS. Nu! Muguru iztaisno! Dabūsim tev kaut kur zābakus! Nu, taču!... Dzīvs tu esi, dzīvs!... (*glāsta dēlu, kamēr tas skaļi atelpojas*) Zini, ka šitā ir igauņu pils? Gandrīz vai. Tur tas kalniņš. Vendi bija igauņi, nevis latvieši, zināji? (*igauniski*) Dzirdi, igauņu puika? Mēs neraudam! Nu, nu, nu, izbeidz. Igauņi atkaro savas zemes!...

Juhans ar Jānusu gan nespēj aiziet – pa vārtiem viņiem pretim skrien Alfrēds, Hermanis un Roberts: aizelsušies, pacilāti. Ieraudzījuši nepazīstamo sievieti ar revolveri rokā, visi strauji klust.

HERMANIS. Labdien...

JUHANS. Oi! Es esmu tētis, Jānusa tētis!...

Smejas visi, izņemot Jānusu. Visi trīs puīši metas pilnām mutēm ēst atdzisušo desiņu pārpalikumus.

JUHANS. Rokas, kājas vietā? Nesaelpojāties?

ALFRĒDS. Vai tad gāzes bija?

JUHANS. Nebijāt kopā?

ALFRĒDS. (*Jānusam*) Saelpojies?

HERMANIS. Mēs vispār pazudām vispirms! Lika izvērsties, bet pēc tam viss – nav vairs neviena! Baigā tumsa, krakšķ, brakšķ, šauj kaut kur pie meža. Kaut kur Kārļi. Tad kaut kur viens skrien, valmierietis...

ALFRĒDS. Skolotājs Lukstiņš...

HERMANIS. *Puiši, nemīž biksēs!*... Noaurojas, bet pats garām aizskrien. Mēs pakaļ. Bet atkal ieskrienam kaut kādos krūmos. Rokas eļļā, viss eļļā – nepaspējām tos stobrus izšrubīt nemaz...

JUHANS. Kur šautenes?

ALFRĒDS. Atstājām krūmos pie Lauciņiem... iesim no Cēsīm laukā, paņemsim.

JUHANS. Ko te nācāt?

HERMANIS. Mums... mēs... atvilkt elpu drusku...

ALFRĒDS. Ēst baigi gribas!...

JUHANS. Meitenes tikko te bija.

HERMANIS. Aizgāja?! Mums sarunāts bija!...

JUHANS. Jūs meklēt aizskrēja. Pilsētā vēl kluss?

HERMANIS. Jā...

ROBERTS. Kāds tavu kasti izvilcis!...

Hermanis metas pie raidītāja.

ALFRĒDS. ... Friči paskrēja mums garām – mēs pat ielādēt nepaspējām... Skrienam pakaļ, bet viņi kaut kur pazūd baigā ātrumā. Tumšs. Šaudās kaut kur citā pusē vispār – bez kompas jau nevar pateikt, kur tu ej! Mēs ejam, ejam, ejam – friči atkal. Un atkal no aizmugures! Knapī nosvīdām krūmos!... Nē, nenobijāties, bet nevar jau vairs nekā saprast – uz kuriem, kas jādzen. Neviena nav, ko dzīt. Tur kaut kādi aļņu sūdi!... Pēc tam atkal tāds bariņš. Mūsējie? Nē, friči! Labi, ka viens runāt sāka. Mūsējiem jau arī ir pelēkās formas dažiem, tikai karodziņš uz rokas! Būtu nobliezuši, mierīgi!...

JUHANS. Šāvāt?

ALFRĒDS. Nodevām pa zaķi – kā tas laidās!...

JUHANS. Varbūt tas cilvēks bija?

ALFRĒDS. Zaķis!

JUHANS. Pats teici – neko redzēt nevar!

ALFRĒDS. Trāpījām pēc tam: lupatās sašķīda, ausis pa gaisu!...

JUHANS. (*loti pēkšņi*) Un zarnas ne?! Vajadzēja cilvēkam: ja trāpa no muguras, viss izskrien pa priekšu! Lupatas pa gaisu!!! Tu pamēģini rīt, pamēģini!...

JĀNUSS. (*igauņiski*) Tēt!... Tēt!!!...

Juhans strauji noiet stūrī, Alfrēds tuvu asarām. Arī Roberts un Hermanis stāv stingi.

JĀNUSS. (*Alfrēdam*) Viņš ir dakteris, viņš to tik daudz redz...

ALFRĒDS. Daudz?...

JĀNUSS. Kā zinājāt, ka visi atkāpjas?

HERMANIS. Gājām uz dullo, bet uz ceļa iznācām – mums pateica. Zirgs tur vienam čomam no skolas bija nošauts, no vecā bija paņēmis... Gandrīz pats nošāvās. Nu, Sarķis.

ROBERTS. Tiki gāzēs?

JĀNUSS. Kabatlakatiņi ir? Samērcē un elpo cauri. Vai uzčurā, ja grāvja nav.

HERMANIS. Teica, ka gāzes te nešaujot...

JĀNUSS. Es redzēju, kā... viens vīrs nomira. Es redzēju. Un nevarēju nekā... Viņš ieķērās rokā man, un... viņš varēja arī mani neglābt, bet...

Brīdi klusums.

Tad pēkšņi attālāk skan sprādzieni, apšaušana. Rimst pēc brīža.

JUHANS. (*Jānusam*) Ejam!

HERMANIS. Kur?

JUHANS. Jānuss tagad piekomandēts sanitārajai daļai. Ejam, mūs gaida.

JĀNUSS. Palikšu es. Es iešu, bet mēs kopā.

JUHANS. Ir jau pārceļšanās pavēle – no skolniekiem uz sanitāro...

JĀNUSS. (*igauniski*) Tēt! Es palieku, es eju ar viņiem. Es sapratu visu, sapratu!

JUHANS. (*igauniski*) Ko tu saprati, ko?!

JĀNUSS. Visu, es sapratu!

HERMANIS. Par ko?

JUHANS. Ko – *visu*?!

JĀNUSS. Būs labi, tēt! Visu. (*igauniski*) Man tagad ir bail, ir. Es sapratu. Tiešām...

JUHANS. Zābaku tev pat nav!

Roberts izvelk no Prīmaņa slēptuves zābakus – tādus pašus, kādi Alfrēdam kājās.

JUHANS. Puikas!!!... Puiši... puiši...

Īstos vārdus tā arī neatradis, viņš neveikli skauj Jānusu un strauji dodas prom.

Vārtos tomēr griežas atpakaļ.

JUHANS. Puikas, tikai nesakiet nekā saviem večiem! Nu, kamēr viss nav beidzies.

Nekā nesakiet! Tikmēr, kamēr... nesakiet. Nevajag!...

Griežas, lai ietu.

ALFRĒDS. Nebija tā zaķa... Nu, nebija tur nekāds zaķis. Mēs nešāvām nemaz. Es tāpat, izdomāju...

Juhans iet prom smiedamies, pārāk skaļi smiedamies.

Brīdi klusums.

JĀNUSS. Ir cilvēki, kas to visu ir sākuši, un tagad mēs... mūsu dēļ... Neviena cita jau nav vairs, tikai mēs... Estiem esot baigi labi tagad – tētis Rēvelē bija: *ikaunus* pazīt vairs nevarot, runājot visi tik daudz kā kaut kādi itāļi, viņš saka!...

HERMANIS. Tas ir... baigi, briesmīgi? Nu, kad rokā ieķeras...

JĀNUSS. Skrien līdzi manam vecajam – viņam tur vajag sanitārus, tiešām...

HERMANIS. Nē, es tāpat tikai...

ROBERTS. Kā tas ir?...

Jānuss minstinās, taču atbildēt tā arī nepaspēj – pagalmā ieskrien Marija ar Elvīru. Elvīra skauj un skūpstā visus puīšus pēc kārtas, tas ir patiens un abpusējs prieks.

ELVĪRA. Es teicu, ka būs te, es teicu!!!...

MARIJA. Jūs nebijāt visi kopā?

ELVĪRA. Domā viņi visi bariņā staigā? Viņi izvēršas... pareizi? Ievainoto nav?...

Puiši, divdesmit sekundes! Uz visiem!!!... (*aizver acis, skūpstus gaidot*).

MARIJA. Izbeidz!

ELVĪRA. Viņa saka, ka esot Pižonu ar varu karot piespiedusi – bija tā?

MARIJA. Nemaz! Beidz!

ELVĪRA. Viņš negribēja, bet viņa ar koku!...

HERMANIS. Nē! Viņš nebija pierakstījies, bet viņš uzreiz teica, ka ies, ka grib, ka pats pirmais...

MARIJA. Protams!

JĀNUSS. Viņš negribēja, Sulainis teica.

ALFRĒDS. Viņš negribēja vispirms, bet pēc tam jau gribēja... Nē, nevis negribēja, bet nevarēja viņš. Bet viņš ne no kā nebaidās!

MARIJA. Kāpēc nevarēja?

ALFRĒDS. Viņam mamma un trīs māsas, un viņš viens pats vīrietis mājā. Pēteronkuli – mana tēta brāļi, viņa veco, friči nolaida. Sarkanos tīrot.

HERMANIS. Kad tad?!!!

ALFRĒDS. Pirms mēneša, drusku vairāk.

JĀNUSS. Vecais viņam sarkanais bija?

ALFRĒDS. Rāva taču visus pēc kārtas, visi viņiem sarkani, kas nav viņi paši.

HERMANIS. Viņš nekā neteica! Es neko nezināju...

ELVĪRA. Viņam ir jātriebjas, pareizi! Mums visiem ir jātriebjas! Visiem!!! Tikai tad mēs sāksim domāt pa jaunam! Atriebsimies un aizmirsīsim! Un kad aizmirsīsim, tad dzīvosim! Dzīvosim!!!...

JĀNUSS. Mums laikam jāiet.

ELVĪRA. Kur?!

JĀNUSS. Mēs atkāpjami.

ELVĪRA. Skriešus atkāpjami?

MARIJA. Viņš nebija nemaz ar jums kopā?

JĀNUSS. Mums bija dažādi uzdevumi.

MARIJA. Un Lāču plēsis?

JĀNUSS. Viņus abus kopā aizsūtīja. Mēs nejauši esam pilsētā, pārējie jau uz Raunu. Viņi arī, droši vien.

ELVĪRA. (*Robertam*) Gribi dziesmai vārdus?

ROBERTS. Mums jāpaspēj aizlaisties.

ELVĪRA. Nē! Es negribu, ka te ir tikai puņķi un asaras, un atkāpšanās, un baigās problēmas!

Viņa izvelk no slēptuves bajānu, dod Robertam.

MARIJA. Nevajag!...

JUHANS. Vajag! Par atriebību!!!...

Elvīra gan sāk virknēt savas tepat vien dzimstošās dzejas vārdus, tomēr Robis ar spēlēšanu nepievienojas, kādēļ Elvīras savdabīgā „atriebības mantra” skan drīzāk biedējoši, ne pacilājoši.

ELVĪRA. Viņš ir dzīvs un vesels! Viņi abi ir dzīvi un veseli!... Es tūlīt raudāšu, goda vārds! Es te jums tejāteri taisu, bet jūs!... Ja tik drūmi, tad nekas nevar sanākt! Tad uzreiz uz kapiņiem!...

HERMANIS. Nav jau drūmi...

ELVĪRA. Tava kaste, tas tavs raidītājs vai spaidītājs – kā viņu tur: var kaut ko izspiest no viņa? Kur friči, kur kas? Vismaz ieslēdz, lai dzird kaut ko, kad aiziesit!

HERMANIS. Nestrādā... kad viss beigsies, varbūt dabūšu vienu lampu...

ELVĪRA. Izdomāji to čirčīku...

JĀNUSS. Ejam!

ALFRĒDS. (*Elvīrai*) Tu kaut ko noslēpi... nu, drosmei, atceries?

ELVĪRA. Sarunājām: dzersim vakarā – kad atgriezīsieties, vakarā. Jums jāatgriežas. (*Robertam*) Nē, uzspēlē, tad ejiet! To pašu – vēvēvē!...

MARIJA. (*pēkšņi*) Jums nav jāiet, ja negribas – neviens jūs nevar piespiest! Nav jāiet! Jūs neesat tādi paši, jūs... Nē, jūs esat paši drosmīgākie, jums gribas, un tā tas ir...

Palieciet, neejiet!...

Brīdi klusums.

Tad ne visai tālu noskan apšaušana, sprādzieni.

JĀNUSS. Mums jāiet. Mums ir bail, bet ir jāiet. Un labi, ka mums ir bail...

MARIJA. Murgs! Murgs!!!

JĀNUSS. Ejam.

ELVĪRA. Piesēžam pirms ceļa!

Visi apsēžas, taču, kad jau taisās celties un doties, visi metas zemē – kāds nāk: skaļi un droši.

PRĪMANIS. (*balsis*) Viens, viens, viens-div-trīs!...

Augstu cilājot kājas, pagalmā iesoļo Prīmanis ar šauteni plecā. Viņa ugunsdzēsēja formas tērps ir noputējies pavisam balts. Slēpties vairs nav iemesla.

PRĪMANIS. Ui, jaunieši, cik labi, ka esat te: es jau krenķējos!...

Viņš smejas, sirsnīgi spiež visiem rokas, otrā rokā Prīmanis svinīgi tura zaļu gurķi.

JĀNUSS. Ar šauteni nedrīkst pa ielu!

PRĪMANIS. Kas pilsētā saimnieks?!

HERMANIS. Nav vēl ienākuši?

PRĪMANIS. Man ir iemesls jums uzsaukt!

ELVĪRA. Neatkāpjami? Viss kārtībā?

PRĪMANIS. Ar mums vienmēr viss kārtībā!

Elvīra skauj Mariju.

JĀNUSS. Mēs neko nedzirdējām...

PRĪMANIS. (*par slēptuvi*) Krāmē laukā, vīri! Visu, visu, kas mums tur ir! (*par gurķi*)

Mums vajag pie šitā piedzert kaut ko klāt!

ALFRĒDS. Mūsējie ir atpakaļ?

PRĪMANIS. Krāmē, es saku!

ELVĪRA. Dzirdat?!

Hermanis, Alfrēds un Roberts paklausa – ceļ no slēptuves laukā Prīmaņa kastes Atkal uz ratiem tiek klāts galds: konservi, sāls, cukurs, putraimi un sausiņi. Tikmēr Jānuss dodas uz vārtiem.

PRĪMANIS. Kur tu, Pičiņ?!

JĀNUSS. Es?!... Paskatīšos...

PRĪMANIS. Tu manu galdu necieni?

Jānuss tomēr griežas uz iešanu, bet jau nākošajā mirklī Prīmanis šauj viņa virzienā: izrādās Prīmanim ir bijis arī revolveris aiz jostas.

PRĪMANIS. Nav smuki, Pičiņ: ja es saku, ka mums ir ko svinēt, tad tā tas arī ir!

Jānuss kāpjjas atpakaļ. Arī pārējie ir noklusuši.

MARIJA. Ir pamiers?...

PRĪMANIS. Ir miers. Pilnīgs miers... (*par gurķi*) Šo mana sieviņa izaudzēja – skaists, vai ne? Nākošgad mums būs siltumnīca: nāksiet ciemos jau aprīlī!... Nu, tad paceļam kausus par šo mūsu (*krieviski*) rītdienu, mūsu auglību un nākotnes cerību!... Pacelsim kausus!...

Viņš ņem konservu kārbu – tas Prīmanim acīmredzot ir kauss. Arī pārējie dara tāpat. Prīmanis „dzer” pats un vēro, lai viņam sekotu visi citi.

PRĪMANIS. Jaunieši, ziniet, ko šis mūsu dzimtenes auglis var mums dot? Visu! Pilnīgi visu!!! Laimi un labklājību!... Tikai nevienam nesakiet: es rīt fordiņu pirkšu. Ford-T, puikas jau zin, vai ne? Spilgti melns! Mūsu mazie vēl mazi... Tur ir tikai četras vietas... Bet melns!... (*Robertam*) Un par ko tu sapņo, mans jaunais draugs?

ROBERTS. Es... es būšu pīrādziņu pludinātājs: pa Gauju. Uz Rīgu, uz tirgu!...

Visi iespūrcas, bet mirklī klust, jo Prīmanis atkal izšauj – zemē, pie pašām Roberta kājām.

PRĪMANIS. Jums skolā, Pičiņ, māca necienīt vecākus, māca nerunāt ar viņiem no sirds?...

ROBERTS. Es... es būšu komponists...

PRĪMANIS. O! (*dzied, krieviski*) Dievs caru sargi!... Melgailis, ja? (*Alfrēdam*) Un tu?

JĀNUSS. Mums jāiet, tiešām jāiet!...

Prīmanis atkal jau šauj zemē, pret Jānusu pat nepagriezies.

ALFRĒDS. Es... es – jurists gribu būt...

PRĪMANIS. Kas?!

ALFRĒDS. Nu, tāds cilvēks, kas darīs, lai viss ir godīgi, un visi ir godīgi...

PRĪMANIS. Jā, mans vecākais arī būs advokāts! Iedomājies: visus aizstāvi un vēl naudiņu par to saņem! Puika piekrīt!... (*Hermanim*) Un tu... ļauj uzminēt, jaunekli!...

Tu sapņosi, sapņosi, un nekā tev nebūs, pilnīgi nekā! (*par gurķi*) Tā saka orākuls!...

(*Jānusam*) Un tu... tu mirsi, vienkārši mirsi! Kam jānoslīkst, to nenošaus!...

(*meitenēm*) Un Afrodītes?! Sadzemdēs mums kaudzi cilvēku! Jaukus, kroplus, mīlīgus, briesmīgus!... Tad iedzersim par to!...

Prīmanis palūkojas uz vārtu pusi: tur kāds nāk. Jānuss izmanto izdevību, lai mestos Prīmanim virsū. Tad arī pārējie iet Jānusam palīgā – blīkšķ Prīmaņa

revolvera šāvienī, spiedz meitenes. Pēdējais cīņiņā iesaistās tikko pa vārtiem ienākušais Voldemārs. Prīmanis tiek sasiets ar baltu veļas auklu no viņa paša krājumiem. Kad viss rimst, viņš pēkšņi un ļoti skaļi iegauļojas – kā vilks.

JĀNUSS, VOLDEMĀRS. Klusu!!!...

Tomēr Prīmanis neklust. Viņš kož Hermanim rokā, kad tas cenšas aizspiest Prīmaņa muti. Visbeidzot tā tiek aizsieta ar vienu no sarkanajiem vaidu apmetņiem.

Tikai tagad visi pamana Voldemāru – Marija metas viņu skaut. Voldemārs gan tāpēc iekliedzas – top redzams, ka viņam ir pārsiets plecs. Voldemārs ir paspūris un netīrs.

VOLDEMĀRS. (*smējās*) Izmežģijās!...

Marija skūpstā viņu, arī Elvīra skauj Voldemāru.

VOLDEMĀRS. (*par Prīmani*) Kas notika?

HERMANIS. Šaudījās...

JĀNUSS. Atkāpšanās atcelta?

VOLDEMĀRS. Nē! Viņi jau ir pilsētā, bet vēl kāds gabaliņš ir.

MARIJA. Kur tu biji? Kur?

ROBERTS. (*par Prīmani*) Viņš neelpo!

Prīmanis tiek nostutēts sēdus, viņa acis ir vaļā.

JĀNUSS. Elpo! Atslēdzies tikai.

ELVĪRA. Piedzēries?!

ALFRĒDS. Nē...

ELVĪRA. Nojūdzies!

HERMANIS. Viņš bija skolā, viņš nāca ar mums kopā uz Kārļiem, es redzēju...

ELVĪRA. Jūs sviestā nesagājāt!

MARIJA. (*Voldemāram*) Iesīt atpakaļ?

VOLDEMĀRS. Nē. Mēs atkāpjamies...

ELVĪRA. Cik asprātīgi!

VOLDEMĀRS. Visi ir te! Malači!... Baigā zapte, ne?

Viņš ir pārlietu smējīgs.

MARIJA. Izmežģījums ar lūzumu? Asinis...

Viņa ir pamanījusi, ka Voldemāra apsējam cauri izsūkušās asinis.

VOLDEMĀRS. Nu, jā, jā, jā – trāpīja! Baigi noveicās: tieši cauri mīkstumiem – kauliem pilnīgi nekas!

JĀNUSS. Kur Edgars?

VOLDEMĀRS. Nav te? Mēs bijām kopā, bet kad viss sākās, kapitāns aizsūtīja viņu uz pilsētu: ar kaut kādu raportu.

JĀNUSS. Jāiet.

VOLDEMĀRS. Drusku elpa jāatvelk, ne?... Kas par galdu!...

MARIJA. Tev ir jautri?

VOLDEMĀRS. Jā! Jā, jā, jā – mēs esam dzīvi! Tu tāpēc sēro?!... Nu, piedod, ka esam te!...

MARIJA. Piedod!

VOLDEMĀRS. Mēs varētu uzdziedāt!

MARIJA. Voldīt!...

ELVĪRA. Es visu laiku saku! Bemol, mūziku!

ROBERTS. Es nevaru... Rokas eļļā... Nevaru!

ELVĪRA. Varam mēs! Mēs varam!

Viņa stumj visus kopā ciešā aplī. Elvīra uzsāk pirmā, pārējie pievienojas vien pamazām un gandrīz čukstus – tā ir tā pati „Visi var visu - vevēvē”.

Beigās dziesma skan jau skaļi, izmisīgi skaļi.

MARIJA. Klusāk!

VOLDEMĀRS. Un vēl vienu! Kluso?

MARIJA. Pastāsti!

JĀNUSS. Ejam, nav laika vairs!

VOLDEMĀRS. Vismaz savas mantiņas savācam – bedrē!

ELVĪRA. Vakaram!

Visi ņemas haotiski krāmēties.

VOLDEMĀRS. (*Hermanim*) Nāc palīgā!

Abi ielec slēptuves bedrē.

Prīmanis joprojām sēž pie ratiem kādā tālā punktā lūkodamies. Jānuss viņu viegli ieplaukā, tomēr nekas nemainās.

ELVĪRA. Liec to trako mierā!

JĀNUSS. Mēs viņu te atstāsim? Kur viņš ir bijis – vienā kaļķī!...

Negaidīti no slēptuves bedres kā atspere sviests izlec Hermanis.

HERMANIS. Nē, nē, nē, nē!!!...

Voldemārs metas viņam nopakaļ, taču noķert nespēj – Hermanis vairās: abi skraida pa visu pagalmu.

VOLDEMĀRS. Beidz, sīkais, beidz! Mēs sarunājām!!!...

HERMANIS. Nē, nē, nē!!!... Nenāc! Nē!!!...

VOLDEMĀRS. Ejam, izejam, nāc!!!...

HERMANIS. Nē!!!

MARIJA. Voldīt?!...

VOLDEMĀRS. (*citiem*) Mums ir viena darīšana, lūgums man...

HERMANIS. (*raud*) Nē! Nav nekādu darīšanu! Es nē!!!

VOLDEMĀRS. Tu man solīji! Hermani!!!

Hermanis metas pie Elvīras, glābiņu meklēdams.

VOLDEMĀRS. Es tevi nositīšu!

HERMANIS. Viņš... viņš... Lāču plēsis... nav... Edgaru nošāva!!!...

Brīdi kluss, labu brīdi kluss.

Vien Prīmanis pēkšņi iesmejas, taču to neviens pat nepamana.

VOLDEMĀRS. Jā...

HERMANIS. Es nebraukšu, es neteikšu!!!...

VOLDEMĀRS. Kādam jāaizbrauc līdz viņa vecajiem, jāpasaka – (*par Hermani*) viņš vienīgais zina: kaimiņi...

Beidzot arī Voldemārs ir noklusis, sagumis.

Elvīra izvelk no mūra spraugas kandžas pudeli. Tā tiek laista pa riņķi – šoreiz visi, šķiet, dzer skaidru ūdeni: neviebjas nemaz. Pudele stājas pie Marijas.

MARIJA. Nu tad tā: mēs ejam mājās. Visi...

JĀNUSS. Nē... Kāpēc?

MARIJA. Tavs tētis ir labākais cilvēks pasaulē! Tev tas pielec?! Viņš nav pelnījis, ka... Tu, tu, tikai tu esi viņa vērtība! Tad nu dari kaut ko, lai viņš to nepazaudē.

(*Voldemārs*) Tava mamma zina, tavas māsas zina, ko tu dari tagad? Ja nebūtu mīkstumā, ja būtu divus centimetrus zemāk?! Nekas, vai ne – gan jau kaut kā pašas!... Smukas māsas? Tad nu viņam būs visas iespējas: kara laiks. Jā, un venerologi jau arī nekad neguļ!...

VOLDEMĀRS. Izbeidz!

MARIJA. Viņi atkāpjas tālāk, bet mēs visi ejam mājās...

VOLDEMĀRS. Kādās mājās?! Kādās?!... Kas pie tēta siltā gultiņā, tas, protams, iet! (*Alfrēdam*) Nu, ej! Nokauj vistas, uzklāj galdu – rīt Fričiem būs jāvāra zupa: lai visus tavējos nenošauj. Ja nenošaus! Pēc zupas! Bet ja paliks dzīvi, tad gan būs ļoti labi: atkal viss pa vecam – zemi muižai atpakaļ, un rauj tik to dzīvošanu tālāk! Par vēdera tiesu. *Svod!* Vāciski arī labi skan, ne? Kā ir?! Un kāda tur starpība: liela valoda ir liela valoda! Uz mājām, marš, prom mājās!... (*Robertam*) Tavējiem jau arī esot zeme no brīvkungiem nogriezta? (*vāciski*) Uz mājām! Siena laiks, latvieti!!!... (*Hermanim*,

latviski) Negribas mājās?! (*par Elvīru*) Nu tad ej pie zeltenes! Izmācīsies pilsētā par vispasaules galveno radioviļņu ganu – tiem jau nevajag ne zemes, ne pat valstis: tie ir tam visam pāri, augstāk par visām šitām ķēpām! Un kari taču vienmēr kaut kad beidzas – tūlīt, tūlīt jau atkal viss būs jauki, gaiši, mierīgi!...

MARIJA. Voldīt, es saprotu, bet...

VOLDEMĀRS. Saproti?! Saprotat, ka Edžum bija bail, bail, bail, tik bail, kā mums visiem kopā nebija! Viņš varēja neiet: viņa vecais jau vēl ir dzīvs! Pagaidām. Tikai brāļi nošauti. Vēl jau viņi tur kaut kā izķepurotos, varbūt... Viņš tur bija sava vecā dēļ! Lai neviens viņu vairs nepazemotu, neviens!... Edžum bija bail, bet kad viņš... kad viņš jau bija aizvēris acis, viņš vēl pasmaidīja... jo tad mēs vēl uzvarējām, vēl gājām uz priekšu... Viss!... Dariet, ko gribat! Ejiet mājās.

Viņš ņem no Marijas pudeli un dzer pārpalikušo puslitru sausu vienā malkā.

VOLDEMĀRS. Viņa vecais bija teicis – *labāk lai paliek viss kā ir – vai tad mums gabals tāpēc nokritīs... (Hermanim)* Uzzīmē, kur jābrauc.

HERMANIS. Es braukšu...

ELVĪRA. Es arī!

JĀNUSS. Kur viņš ir? Lāču plēsis?...

Voldemārs dod Hermanim bērza tāss plēksni, uz kuras ar ogli kas sastrīpots – tā ir shēma.

VOLDEMĀRS. Pie upes. Smukā vietā, laikam – nezinu, tumšs... Pasaki, lai negriežas pa Melķēnu ceļu, bet vienu tālāk...

ROBERTS. Baigais klusums...

JĀNUSS. Jāiet!

Puiši beidz krāmēt slēptuvi. Alfrēds ceļ no bedres laukā kasti, kurā ir vismaz desmit gāzmaskas. Jānuss atsien Prīmanim muti.

JĀNUSS. Kas ar jums notika?

PRĪMANIS. Es laimēju! Laimēju loterijā! Man nekad, nekad neveicas, bet šodien es laimēju, Pičiņ!...

JĀNUSS. Un?

Tomēr Prīmanis vairs nekā nesaka.

ELVĪRA. (*Hermanim*) Uz kurieni jāiet?

HERMANIS. 23 kilometri – līdz gaismai jāpaspēj, jāminās: ričuku vajag!...

Elvīra skūpstā Hermani, viņš atbild: karsti un izmisīgi.

MARIJA. Labi, vai ne?... Ka es paspēju, ka es viņu vēl paspēju, Edgaru... vai ne?...

ALFRĒDS. Jāiet!

Viņš izdala visiem gāzmaskas.

Tomēr jau nākošajā mirklī Roberts tver Prīmaņa šauteni, Jānuss viņa revolveri – kāds nāk.

Tas ir Maksis. Ieraudzījis pret sevi vērstos stobrus, viņš paceļ rokas. Maksis ir pārģērbies – viņam mugurā acīmredzami svešas un netīras darba drēbes, kājas basas. Viņš pasmaida.

MAKSIS. Neesmu bruņots...

Alfrēds aptausta Maksi, taču stobri nolaisti netiek.

JĀNUSS. Esat jau iekšā, pilsētā?

MAKSIS. Es vairs neesmu zaldāts, neesmu armijā.

ALFRĒDS. Izlūks?

MAKSIS. Nē!

JĀNUSS. Savējie nošaus, jo aizlaidies?

MAKSIS. Paspēšu aiziet pirms viņi ienāks.

HERMANIS. Tad laidies! Ko stāvi?!

Elvīra pēkšņi ņem no svārku kabatas laukā paburzīto lapu kaudzi.

ELVĪRA. Šito vajag? Tas ir viņa... nezinu, romāns! Slima suņa murgi! Ņem!... tas esot viņa dzīves saturs? (*Marijai*) Tā viņš teica?

MAKSIS. Nē!

HERMANIS. (*Marijai*) Viņš tev atstāja? Tu viņu tomēr palaidi?

MAKSIS. Viņa mani palaida, bet es esmu te: lūdzu – ko darīsiet ar mani?

HERMANIS. Ko tev vajag?

MAKSIS. Drīkst rokas nolaist?

Stobri tiek nolaisti, rokas arī.

HERMANIS. Varbūt stāsies mūsu armijā?

MAKSIS. Es esmu novilcis mundieri.

HERMANIS. Pa galvu esi dabūjis? Ko tu smaidi visu laiku?!!!

MAKSIS. (*Marijai*) Vai es, jaunkundz, varētu jūs palūgt? Uz brīdi. Man ir ļoti svarīgs jautājums.

MARIJA. Man?...

VOLDEMĀRS. Kaut kas nepieklājīgs?

MAKSIS. Nē.

VOLDEMĀRS. Tad runā, ja nav ko slēpt.

MAKSIS. Es ļoti vēlētos tieši jums, Marija...

HERMANIS. O! Zina, kā vārdā!!!

MARIJA. Man nekas nav slēpjams.

MAKSIS. Labi... Es saprotu, nav īstais brīdis, ir karš, bet... Marija, es vēlētos izpelnīties no jums tādu godu, lai kļūtu par jūsu... vīru... Nē, ne uzreiz, bet vispār. Te tas skan traki, piekrītu, bet nav jau vairs laiks – ir jābēg... Atvainojiet, Marija, es tiešām biju to visu iedomājies citādi nedaudz... Piecus gadus es biju mundierī, piecus gadus es biju sprostā, bet tagad es esmu to izdarījis: es esmu... īsts cilvēks. Es domāju tagad pats: jums bija taisnība...

HERMANIS. Viņai taisnība? Kad tad?!

MAKSIS. Jūs esat īsta... pavisam īsta... nezinu...

HERMANIS. Bučojāties?

MARIJA. Es jūs nepalaidu, jūs taču pats aizbēgāt!...

ELVĪRA. Viņš ir maniaks – visi tie zarnu kalni...

MAKSIS. Viss mans karš ir palicis tur, tajās lapelēs, goda vārds!...

HERMANIS. Būsi baronese! Uz priekšu!

MAKSIS. Es aizsūtīju vēstuli – visu manu muižu izdalīs tiem, kas tur dzīvo.

Pēkšņi skan apšaušana – ložmetējs, granātu sprādzieni: tas ir jau tuvāk.

MAKSIS. Mums jābēg, pēdējais brīdis! Lūdzu!... (*citiem*) Es ceru, neesmu šeit nevienu aizskāris, kungī?

VOLDEMĀRS. Nē, neesi... To nemaz nevar. Tas pat priecē: kā kādam vēl patīk mana sieva. Riņķu mums vēl nav, bet... bet viņa gaida manu bērnu!...

Elvīra spiegdama metas skaut Mariju.

HERMANIS. (*Maksim*) Nu, slīcināsies?

MAKSIS. Es ļoti atvainojos, es nezināju... Atvainojiet, Marija... Laimi jums...

Viņš neveikli spiež roku Marijai, tad arī Voldemāram, tad dodas prom.

Tomēr vārtos viņš apstājas.

MAKSIS. Jūs esat ļoti, ļoti īsta, Marija...

ELVĪRA. Romāns!...

MAKSIS. Izmetiet!... Nē, dodiet! To nemaz nevar izmest, kungī, nevar nemaz!...

Palieciet dzīvi, kungī, palieciet dzīvi. Laimi jums!...

Atdodot papīra lapas Maksim, Elvīra pēkšņi viņu noskūpst.

ELVĪRA. Ejiet! Tas neskaitās!...

Maksis tomēr vēl neaiziet: viņš dodas pie Hermana un čukst viņam ko uz auss.

Hermanis no dzirdētā raujas prom.

HERMANIS. Es esmu cilvēks!!!

MAKSIS. Vispirms cilvēks...

HERMANIS. Nē, es laikam esmu amēba kaut kāda – izskatās, vai ne?! Vai pērtiķis sarkanpakaļains! Es esmu cilvēks!

VOLDEMĀRS. (*Maksim*) Pasaki man arī.

Tomēr Maksis pat nepagriežas pret Voldemāru, prom.

HERMANIS. (*nopakaļ*) Esi cilvēks, ne sūdains fricis!!!... (*mēdās*) Esi cilvēks vispirms!... Es esmu cilvēks vispirms!!!...

MARIJA. Ko viņš teica?

HERMANIS. Laimi mums!... Mundieri novilcis un uzreiz pārvērties – idiots!

ROBERTS. Viņš ir kontuzēts – pa galvu dabūjis. Mums kaimiņš arī tāds salds, salds palika...

HERMANIS. (*Voldemāram*) Bet vecais! Apsveicu!!! Tiešām?!... (*Marijai*)

Apsveicu!!!... Kad tad gaidām?

VOLDEMĀRS. Pēc kara.

HERMANIS. Tas ir kā – laidīs laukā, kad neviens vairs nešaus? Lai vēl pasēž pagaidām?...

VOLDEMĀRS. (*Marijai*) Es tā gribētu, nu, kā es teicu. Goda vārds... Piedod, es saprotu, ka tev arī jāgrib, bet... mums jāiet tagad!...

ELVĪRA. (*Marijai*) Kas notiek?

MARIJA. Edgars! Edgars pie upes!... (*Hermanim*) Brauc!!!

VOLDEMĀRS. Šķūnīša atslēga kur vienmēr!

ELVĪRA. Nozodz manu riteni!

HERMANIS. Man ir Pižona.

ELVĪRA. Es tev parādīšu, kur mūsu šķūnis: es pati nevaru – tēvs nosītīs, ja ieraudzīs! Braucam abi!

HERMANIS. Viņš taču laiž tevi.

ELVĪRA. Pirmo nakti dzīvē es neesmu mājās!...

VOLDEMĀRS. Tevi uzreiz pamanīs – lai sīkais brauc viens!

HERMANIS. Sīkais lai tad arī brauc! Ejam, puīši, Pižons brauks.

VOLDEMĀRS. Muļķis!... Atvaino, nu! Jā, jā, jā, es esmu sīkais!...

Abi puspajokam iedunkā viens otru.

HERMANIS. Kā es jūs pēc tam atradīšu?

VOLDEMĀRS. Atstāsim zīmīti – Raunas pienotavā, zem sliekšņa.

ROBERTS. Tavu šauteni savāksim.

Pēkšņi Hermanis pārbīstas – viņam no mugurpuses ir piezagusies Elvīra ar viņa paša „vendu ķiveri” galvā.

ELVĪRA. Es tevi pavadīšu, vendu puisi!...

Karadarbība tuvojas.

Hermanis atvadās - spiež visiem rokas.

HERMANIS. Līdz vakaram!... Līdz vakaram!... Līdz vakaram!...

ALFRĒDS. Vai līdz rītam!...

JĀNUSS. Laidies!

ELVĪRA. Es pavadīšu tepat!

Abi ar Hermani skriešu prom.

VOLDEMĀRS. (*par Prīmani*) Mēs nevaram viņu te atstāt!

Tikai tagad visi pamana, ka Prīmanis ir sakņupis, rūgti raud.

JĀNUSS. Varēsit paiet?

PRĪMANIS. Kur... kur es esmu?...

ROBERTS. Kas ar jums notika?

PRĪMANIS. Ar mani?...

Prīmanis raud vēl rūgtāk, ir acīmredzams, ka vairs nav jābīstas no viņa agresijas: puīši atraisa veļas auklu.

ALFRĒDS. Jūs taču bijāt ar mums kopā – skolā, nācāt uz Ieriķiem? Kas notika? Gāzes? Jums trāpīja?

PRĪMANIS. Man... Man netrāpīja! Netrāpīja, netrāpīja, netrāpīja! Vajadzēja, lai trāpa!!!...

Atgriežas Elvīra – abas ar Mariju cenšas Prīmani mierināt: viņš nestāj raudāt, puņķoties.

JĀNUSS. Kur jūs bijāt? Viss balts!

PRĪMANIS. Vajadzēja, lai man trāpa! Tagad man bail... Nošausit? Lūdzu! Nu!... Nē, man bail!...

ELVĪRA. Kāpēc?!

Voldemārs lietišķi ieplaukā Prīmani, kādēļ viņš tiešām kļūst rimtāks.

VOLDEMĀRS. (*meitenēm*) Varēsit aizvest viņu līdz mājām?

PRĪMANIS. Nē-ē-ē-ē!!!...

ROBERTS. Te nevar palikt! Mēs atkāpjamiem!

ELVĪRA. Kur ir jūsu māja? Dārza ielā, kāds numurs?

JĀNUSS. Bumba? Trāpīja?!...

PRĪMANIS. Es biju Kārļos, biju! Es šāvu! Es biju – pirmo reizi!...

ELVĪRA. Bērni?!

PRĪMANIS. Es atkāpos ar visiem kopā, es gāju uz Raunu!...

ELVĪRA. Kas ar viņiem?!

PRĪMANIS. Es ieskrēju mājās: viņi slikti guļ, ja es neesmu...

JĀNUSS. Trāpīja?! Tāpēc kaļķi?

PRĪMANIS. Es Pičiņam vienmēr saku – *sargā mammu, tu esi liels!*...

MARIJA. Aizvedāt viņus kaut kur?

PRĪMANIS. Viņam bija jāizkar logā baltais! Baltais karogs!... Viņš nesaprata laikam, kas tagad tur nāk, viņš iekāra to sarkano lupatu, viņš... nesaprata! To jau nevar saprast, to nevar uzminēt – kuru ņemt, kas nāk!... Viņi iemeta trīs granātas, pa logu... (*vāciski*) Boļševiki, sarkanie!...

Prīmanis ir rimis raudāt. Kaut kur sprāgst – visi saraujas, izņemot viņu.

ELVĪRA. Cik Pičiņam?

PRĪMANIS. Seši... Sarkanie balto karogu ciest nevarēja... Vajadzēja noteikti sarkano...

MARIJA. Iemeta tad, kad jūs jau bijāt mājās atskrējis?

PRĪMANIS. Es jau vācu nost!... Griesti iebruka, mani izmeta pa logu laikam, gurķos iekšā... un viss, viss!...

MARIJA. Viņi palika iekšā?

PRĪMANIS. Viens pats es biju gurķos, viens pats... Viss.

MARIJA. Viņi ir palikuši tur!!! Tālāk jūs nekā neatceraties! Jūs nācāt ar gurķi, jūs šāvāt uz mums, jūs atceraties?!... Jūs drupas pārbaudījāt? Iekšā ielīdāt? Nē!...

JĀNUSS. Pusstunda jau pagājusi!...

Prīmanis tik strauji metas prom, ka uz mirkli sajauc virzienu: labu brīdi izmisumā skraida, meklēdams vārtus. Tad prom.

ELVĪRA. Bērni ir dzīvi, dzīvi varbūt!... Bučas visiem! Līdz vakaram!!!...

Viņa izskrien pa vārtiem, tomēr acumirkļi ir atkal atpakaļ, lai ļoti steidzīgi, bet ļoti stipri visus noskūpstītu.

ELVĪRA. (*Marijai*) Nāc ātri – Dārzu iela!!!!... (*visiem*) Es vakarā būšu vendu saimniece – atnesiet briedi!!! (*prom*).

VOLDEMĀRS. (*Marijai*) Ej! (*pārējiem*) Ko lūrat?!...

JĀNUSS. Jā, mēs nevaram iet pilsētā ar šitiem stobriem!

ALFRĒDS. Jā, jā, pavisam aizmirsām!...

Viņi griežas prom, atkal ņemas vērt vaļā Prīmaņa slēptuvi. Roberts gan stāv attālāk – viņš domā ko savu, vien lūpas kustas bez skaņas.

Apšaudes ir jau pavisam tuvu.

Voldemārs skūpsta Mariju, spiež to sev cieši klāt. Acīmredzami Marija kaut ko viņam saka ausī, kādēļ Voldemārs mirklī laiž viņu vaļā. Tad viņš sāk smaidīt, smieties. Pēdējo reizi Voldemārs skūpsta Mariju ļoti maigi.

Kad Marija ir prom, Voldemārs vēl brīdi stāv nekustīgs.

Netālā apšaude ir rimusi.

ALFRĒDS. (*Voldemāram*) Kas bija? Kas ir?!...

VOLDEMĀRS. Nekas. Ejam!

ALFRĒDS. Vajag kaut kā pa malu izšmakt – es Cēsis nepazīstu.

VOLDEMĀRS. Ko?

ALFRĒDS. Kas ir? Kas tev ir?! Mums jāaizlaižas nemanītiem!

VOLDEMĀRS. Jā, jā – nekliedz! Skaidrs, es zinu!

JĀNUSS. (*Robertam*) Ejam!

ROBERTS. Tu varēsi atcerēties šito...

Viņš nodungo negaru skaņu virteni.

JĀNUSS. Stulbs esi?!

ROBERTS. Es aizmirsīšu, aizmirsīšu – klausies: tikai piecas notis!...

Jānuss tās neieciēti atkārt.

ROBERTS. (*Alfrēdam*) Tu atceries šito!

Arī Alfrēdam tiek nodungots mazs melodijas gabaliņš, un arī Voldemāram.

JĀNUSS. Tev tūlīt pakaļā iešaus, Melgaili!

ROBERTS. Lūdzu!!! Tā ir mana pirmā, mana!...

VOLDEMĀRS. Un ja nu... ja kāds... kāds gabals iztrūks pēc tam?

ROBERTS. Saliekam kopā!

JĀNUSS. Jālaižas!!!

VOLDEMĀRS. Saliekam!

Roberta diriģēti, puīši nodungo katrs savu nošu virkni viens pakaļ otram – jaunā melodija tik ļoti atbilst puīšu noskaņai, ka visi uz mirkli pat piemirst steigu: tā iedvesmo un iedrošina.

ROBERTS. Līdz rītam!

ALFRĒDS. Nebūsim vēl atpakaļ. Uz vakaru varbūt!

ROBERTS. Tāds ir nosaukums: *Līdz rītam!* Līdz rītam! Aspazija pierakstīs pēc tam vārdus klāt, vakarā...

ALFRĒDS. Tad labāk līdz vakaram...

JĀNUSS. *Līdz rītam* labāk.

Sprāgst netālu. Tajā pašā mirklī pagalmā iebrāžas Hermanis.

HERMANIS. Tava šķūnīša vairs nav, lupatās! Kur ir Aspazija: viņai ir ričuks!

JĀNUSS. Vēl tiksīm laukā?

VOLDEMĀRS. Dod roku! Dod!

JĀNUSS. Skrienam!

VOLDEMĀRS. Mums nekas nenotiks, ja mēs... ja mēs tagad katrs kaut ko pateiksim. Tikai vienu kaut ko, un mums nekas nenotiks – es tā iedomājos! Nu, dod roku! Un tu ņem viņa roku!...

JĀNUSS. Letiņi!...

Tomēr viņi visi acumirkļi ir saķērušies rokās aplī. Runāt viņi ir spiesti skaļi.

VOLDEMĀRS. Robi!

ROBERTS. Es jau iedomājos!

VOLDEMĀRS. Tas jāpasaka, lai var dzirdēt!

ROBERTS. Es... būtu labi, ja es dziesmu neaizmirstu līdz vakaram...

VOLDEMĀRS. Es... es gribu būt labs tētis! Īsts tētis!...

HERMANIS. Oho!...

VOLDEMĀRS. (*Jānusam*) Nu?!

JĀNUSS. Lai man nekad... nekad nav bail. Un lai ir bail, reizē arī!...

HERMANIS. Kā tas ir?!

JĀNUSS. Lai es būtu normāls cilvēks!...

ALFRĒDS. Es gribu, lai viss ir godīgi vienmēr, lai es pats varētu būt godīgs vienmēr...

HERMANIS. Es... es esmu latvietis. Pēc tam cilvēks, man šķiet! Latvietis vispirms!!!...

ALFRĒDS. Tu taču esi!...

JĀNUSS. Es gribu būt burvis!... Burvis!

VOLDEMĀRS. Dievs ir?... Es saku: Dievs ir – kā jums liekas?!...

JĀNUSS. Nav laika filozofēt, latvieši!!! Jāskrien!!!...

Viņi vēl kaut ko saka viens otram, kliedz, taču tas vairs nav saklausāms – sprāgst jau tepat aiz mūriem. Tad visi metas uz vārtiem. Pirms tam gan – itin kā sarunājuši, stājas, lai skautu viens otru: neveikli, haotiski, bet cieši. Tad viņi nozūd tumsā.

Sprādzieni nerimst. Lāpas deg joprojām. Pagalma vidū uz bruģa ir palikusi vien no spaiņa taisītā Hermaņa bruņu cepure.

Aust rīts.